

ความเป็นมาทางการเมืองของชื่อพระราชทาน “ศรีนครินทรวิโรฒ” (ปี 2513-2517)*

สุรเชษฐ์ สุกลาภกิจ**

บทคัดย่อ

“ศรีนครินทรวิโรฒ” เป็นชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ให้กับมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะมาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาในปี 2517 วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองของชื่อดังกล่าว และชี้ว่าการขอพระราชทานชื่อนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในบทความนี้จะเสนอว่าเงื่อนไขที่นำไปสู่การมีชื่อพระราชทานนั้นเนื่องมาจาก (1) การเมืองทางการศึกษาของการยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย, (2) การเมืองวัฒนธรรมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 ถึงเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย 14 ตุลา 2516, และ (3) พระราชกรณียกิจที่ใกล้ชิดกับนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในช่วงทศวรรษ 2500 ถึงกลางทศวรรษ 2510 นั่นคือการเสด็จ เยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ และทรงดนตรีที่จุฬาลงกรณ์, ธรรมศาสตร์, เกษตรศาสตร์, ประสานมิตร, และมหิดล ตามลำดับ นอกจากนี้บทความยังตั้งใจที่จะเปิดทางไปสู่การเขียนชีวประวัติแบบประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยด้วย

คำสำคัญ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา (วศ.), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว), พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, ขบวนการนิสิตนักศึกษา, 14 ตุลา

Abstract

“Srinakharinwirot” is the royally bestowed name by King Bhumibol Adulyadej for the university that was upgraded from the College of Education in 1974. The aim of

* ตลอดทั้งบทความ เพื่อให้ภาษากระชับและง่าย จะใช้ชื่อย่อที่คุ้นเคยกันดีแล้ว คือ วศ. แทน วิทยาลัยวิชาการศึกษา และ มศว แทน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ไปตลอด ยกเว้นข้อความที่คัดมาตามต้นฉบับ และผมขอใช้บทความนี้เป็นเสมือนกริยาการระแ่งน้ำใจของเด็กสาวชาว มศว คนหนึ่งที่อาจหาญทำทนายปีศาจร้ายตนที่ตามหลอกหลอนสังคมไทยมายาวนาน แม้จะไม่เคยพบหน้า, พูดคุย, หรือรู้จักเธอมาก่อนก็ตาม

** ssukhlabhkij@gmail.com

this article is to study the political history of that name and to point out that requesting such a name came together through the process of upgrading the college. In this article, I propose that the conditions which lead the college receiving the royally bestowed name were due to: first, educational politics involved in upgrading the college to university level; second, cultural politics of university students from the late 1950s up until democracy uprising of Oct 14th, 1973; and third, royal activities which closely associated with undergraduate students, such that royals privately visited and played music at Chulalongkorn, Thammasat, Kasetsart, Prasarn Mitr and Mahidol, respectively, during the 1960s to early 1970s. Furthermore, this article also intends to pave the way to writing a historical biography of Srinakharinwirot University.

Keywords: College of Education (C.Ed.), Srinakharinwirot University (SWU), King Bhumibol Adulyadej, Student Movements, Oct 14th Uprising

น่าจะเป็นที่รู้จักกันดี อย่างน้อยก็ภายใน มศว เองว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ” เป็นชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ให้กับมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะมาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา (วศ.) เพลงประจำมหาวิทยาลัยที่นิสิตร้องและจำกันได้ก็มีเนื้อท่อนหนึ่งว่า “ศรีนครินทรวิโรฒนี้นามอุโฆษระบือ ชื่อเสียงไกลหาใครเปรียบปาน องค์พระเจ้าอยู่หัว ๖ ทรงประทาน นามนี้มาเป็นมิ่งขวัญให้” (เดิม “๖” ใช้ว่า “พระ”) แต่ข้อเท็จจริงที่มักไม่เห็นว่าเป็นสำคัญ ถูกละไว้ก็คือข้อเสนอที่จะขอพระราชทานชื่อนั้น มาพร้อมๆ กับการทำเรื่องยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยแล้ว และในระยะแรกก็ไม่ใช่แค่การขอชื่อพระราชทานเท่านั้น แต่เป็นพระนาม “ภูมิพล” ตัวอย่างที่ดีของเรื่องนี้คือหนังสือที่ใช้เวลาทำนานถึง 7 ปี ชื่อ *สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522* (พิมพ์ปี 2545) ที่ให้ข้อมูลเพียงว่ามีการทำหนังสือขอพระราชทานชื่อหลังคณะรัฐมนตรีมีมติยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยในปี 2517 แล้วเท่านั้น ทั้งที่หนังสือตั้งใจจะประมวลประวัติความเป็นมาของ มศว อย่างกว้างขวาง ทั้งจากการบอกเล่า, ข้อเขียนความทรงจำ, และเอกสารหลักฐานต่างๆ ไม่ใช่แค่สังเขปประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยแบบหนังสือประจำปี¹

ข้อเท็จจริงที่ “ตก” ไปนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน หนังสือที่พิมพ์ก่อนหน้าเพียงปีเดียว คือ *วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2544* ก็ลงข้อมูลนั้นไว้² การตกไปของข้อเท็จจริงดังกล่าว ไม่ใช่แค่การละข้อมูลปลีกย่อยที่ไม่สำคัญไว้ ในทางกลับกัน นั้นบอกได้ถึง

¹ *สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522*. (2545).

² *วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2544*. (2544). หน้า 147.

การไม่รู้ัญัยสำคัญของเรื่องนี้ เนื่องจากมองไม่เห็นลักษณะความเป็นการเมืองของการขอพระราชทานชื่อที่มาพร้อมกับการยกฐานะ วศ. แต่หากพิจารณาอย่างใกล้ชิดมากขึ้นแล้ว คงแทบไม่สามารถแยกเรื่องของการขอพระราชทานชื่อที่มีมาแต่ต้นออกจากการทำเรื่องยกฐานะได้เลย เพราะการยกฐานะนั้น ไม่ใช่เพียงเพื่อการเป็น “มหาวิทยาลัย” เท่านั้น แต่คือ “มหาวิทยาลัยที่ได้รับพระราชทานชื่อ” บทความนี้จะแสดงรายละเอียดและแง่มุมทางการเมืองของการขอพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยที่ควบคู่มากับการเมืองทางการศึกษาของการยกฐานะ วศ. เพื่อขยับให้มีช่วงชั้นที่สูงขึ้นในสังคมอุดมศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นในเงื่อนไขที่สถานะและบทบาทของสถาบันกษัตริย์มีมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และกระแสสูงของนิสิตนักศึกษาในบรรยากาศ 14 ตุลาฯ ที่ด้านหนึ่งก็มีอุดมการณ์กษัตริย์นิยมด้วย

1. ขอพระราชทาน “พระนาม”: การเมืองในการ “มีชื่อ”

จากเอกสารที่คัดมาพิมพ์ลงหนังสือ *มหาวิทยาลัย' 15* (พิมพ์ปี 2515) ในการประชุมสภา วศ. เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2513 ที่ประชุมเห็นควรให้ยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ใช่แยกตัวออกไปสังกัดสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ในที่ประชุมวันนั้น สาโรช บัวศรี กรรมการสภา วศ. ยังได้เสนอต่อที่ประชุมให้ขอพระราชทาน “พระนาม” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ มาเป็นชื่อมหาวิทยาลัยที่จะยกฐานะขึ้นมาจาก วศ. ด้วย เนื่องจาก วศ. เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่ตั้งในรัชสมัยของพระองค์ รายงานการประชุมของวันนั้นระบุไว้ว่าที่ประชุมเห็นชอบ และ สุกจินนิมมานเหมินท์ ประธานสภา วศ. ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรับที่จะดำเนินการขอพระราชทานต่อไป¹ เดือนถัดมา เมื่อกระทรวงศึกษาธิการส่งเรื่องต่อไปยังสภาการศึกษาแห่งชาติก็ได้แจ้งด้วยว่าจะกราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อสำหรับมหาวิทยาลัยต่อไป

การคิดขอ “พระนาม” มาเป็นชื่อมหาวิทยาลัย เพื่อ (ตามคำของ สาโรช) “ความเป็นสิริมงคลยิ่งต่อไป” นอกจากจะชี้ว่าที่ประชุมสภา วศ. คงประเมินกันว่าน่าจะได้รับพิจารณาให้ยกฐานะได้แล้ว ย่อมหมายถึงความพยายามเชื่อมโยงกับสถาบันกษัตริย์ที่ขณะนั้นเริ่มมีความใกล้ชิดกับ วศ. มากขึ้น สืบเนื่องจากการฟื้นฟูสถานะและบทบาททางสังคมการเมืองของสถาบันดังกล่าวตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ถือเป็นชนชั้นนำในขณะนั้นและกำลังเติบโตขึ้นผ่านระบบการศึกษาที่ขยายตัวตาม ในแง่หนึ่ง การเพิ่มจำนวนของสถาบันอุดมศึกษาคงนำมาซึ่งความรู้สึกแข่งขันระหว่างมหาวิทยาลัยอยู่ที่ หากได้ “พระนาม” มาเป็นชื่อมหาวิทยาลัยก็ย่อมหมายถึงการมีสถานะไม่น้อยหน้าไปกว่าที่อื่น หรืออาจพิเศษกว่าด้วยซ้ำ เป็นการปรับช่วงชั้น วศ. ให้สูงขึ้น

¹ *มหาวิทยาลัย' 15*. (2515). หน้า 17-18.

เกือบสองสัปดาห์ก่อนหน้าที่จะมีการเสนอให้ขอพระราชทานพระนามต่อที่ประชุมสภา วศ. สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการ วศ. ได้ออกสมุดปกขาว จัดพิมพ์โดยสมาคมศิษย์เก่า วศ. เพื่อแจกในโอกาสครบรอบ 16 ปีของ วศ. (16 กันยายน 2513) เนื้อหาในนั้นบอกถึงปัญหาอันเนื่องจากการไม่มีฐานะเป็นส่วนราชการของ วศ. ชี้แจงว่า “วิทยาลัย” เป็นคำที่ใช้กับสถานศึกษาที่ต่ำกว่าชั้นปริญญา เมื่อใช้กับสถานศึกษาชั้นปริญญาจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อ วศ. พร้อมกับขียนิยามความหมายให้กับ “มหาวิทยาลัย” ว่า “ความเข้าใจเรื่องมหาวิทยาลัยจะต้องมีการสอนหรือมีคณะวิชาต่างๆ มาก ทุกประเภทของแขนงวิชานั้น เป็นแต่เพียงความคิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น”¹ (นัยว่าเป็นการโต้กับนิยามทั่วไปของ “มหาวิทยาลัย” พร้อมกันทำไว้หาก วศ. จะเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านการศึกษา)² และในเรื่องชื่อ สมุดปกขาวพาดพิงถึงมหาวิทยาลัยอื่นด้วย คือแพทยศาสตร์ที่เปลี่ยนชื่อเป็น “มหิดล” (ตามพระนามเดิมของสมเด็จพระบรมราชชนก) และเกษตรศาสตร์ที่นิสิตร่ำร้องจะเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัย เพื่อชี้ให้เห็นว่าชื่อนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

ความสำคัญของชื่อและการได้เป็น “มหา” วิทยาลัยนี้ อัมพร สุขเกษม ซึ่งศึกษาที่ วศ. ประสานมิตรมาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีและได้ตำแหน่งอาจารย์ตรีที่นี้ในช่วงนี้ เขียนลงสยามรัฐ (5 ตุลาคม 2513) ว่า “เป็นเรื่องเล็ก ๆ แต่สำคัญ ... ควรใช้นามอันเป็นมงคล” ไม่เหมาะที่จะใช้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยการศึกษา” และเนื่องจากคงไม่เป็นที่รู้จักทั่วไปว่าสภา วศ. จะขอใช้พระนาม เขาจึงเสนอให้ขอพระราชทานนามว่า “มหาวิทยาลัยจักรี” เป็นการเทิดทูนพระเกียรติคุณ “พระบรมกษัตริราชแห่งพระบรมราชวงศ์ อันทุกพระองค์ได้ทรงอนุเคราะห์ทวยราษฎร์ ด้วยการศึกษาดลอดมา” และชี้ว่าการได้เป็นมหาวิทยาลัยก็จะเป็นที่ยินดีแก่ “บัณฑิตที่จบจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา” กลุ่มหนึ่ง และ “ครู-อาจารย์ในวิทยาลัย” ซึ่ง “ติดขัดในการบริหาร การค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ รวมทั้งการปรับปรุงฐานะและอัตรา

¹ วิทยาลัยวิชาการศึกษา. (2513). ไม่มีเลขหน้า. ทั้งนี้ ตาม “พ.ร.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. 2497” ระบุให้ วศ. เป็นสถานศึกษาและวิจัยด้านวิชาการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุปริญญาไปจนถึงปริญญาเอก

² แนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยและภารกิจของมันในสังคมไทยดูจะเป็นสิ่งที่คลุมเครือมาแต่แรกตั้งปฐมมหาวิทยาลัยของประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ดูการตั้งข้อสังเกตนี้ที่ ฉลอง สุนทรวาณิชย์. (2530, ธันวาคม). “ปฐมมหาวิทยาลัยวิพากษ์: เอกสารประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.” *บ้านไม่รู้อายุ* ปีที่ 3 ฉบับที่ 11) แม้ในระยะถัดมาประเด็นว่ามหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นมานั้นบรรลุศักยภาพความเป็นมหาวิทยาลัยหรือไม่ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ รายงานของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสงขลานครินทร์ (สมเด็จพระบรมราชชนก) ในปี 2474 ก็วิจารณ์ว่าประเทศไทยขณะนั้นไม่มีมหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพสมเป็นมหาวิทยาลัย เพราะไม่มีบรรยากาศของการค้นคว้าวิจัย มีหลักสูตรต่ำกว่ามาตรฐาน กระทั่งในปี 2497 รายงานประเมินสถานะมหาวิทยาลัยไทยโดยเซอร์ชาร์ล ดาร์วิน (Sir Charles Darwin) ก็สรุปว่ามหาวิทยาลัยไทย ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่ 5 แห่ง (คือจุฬาฯ, แพทยศาสตร์, เกษตรศาสตร์, ธรรมศาสตร์, และศิลปากร) ยังไม่บรรลุมาตรฐานความเป็นมหาวิทยาลัยตามหลักสากล และเสนอให้ยุบทั้ง 5 แห่งรวมเข้าเป็นมหาวิทยาลัยเดียว (ดูรายละเอียดที่ วารุณี ไอสถารมย์. (2533). *รายงานผลการวิจัย เรื่อง พัฒนาการการอุดมศึกษาในประเทศไทย : การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต.* หน้า 12, 45-47.)

เงินเดือน” อีกกลุ่มหนึ่ง¹

อีกด้าน การขอใช้พระนามก็เป็นประเด็นด้วยว่าเป็นเรื่องควรหรือไม่ควร ไม่กี่วันก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ จะเสด็จ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ วศ. ประสานมิตร ข้อเขียนใน *สยามรัฐ* (9 มีนาคม 2514) ของ “สุนทรบุรี” ซึ่งระบุว่าตัวเอง “กำลังเรียน กศ.บ.” แสดงความเห็น “คนที่เรียน กศ.บ.” นั้น “ดูออกจะต้องจมอยู่ในห้วงมหรณพแบบโบราณๆ เต็มที่ ... หูแคบตาแคบความคิดแคบกลายเป็นครูเซย ๆ ไปในที่สุด” และท้วงติง “[การ]ขอพระราชทานใช้พระปรมาภิไธย” ว่า วศ. “จะไม่คู่ควรกับพระนามนั้น เพราะเหตุว่าวิทยาลัยนี้ยังไม่ทำอะไรให้พ้นความเซยๆ ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยก็จะกลายเป็นมหาวิทยาลัยเซยๆ”² และหลังจากเสด็จ แล้ว ในฉบับวันที่ 24 มีนาคม 2514 ก็ย้ำอีกที่ว่า วศ. “ผลิตครูปริญญา กศ.บ. แต่อย่างเดียวนั้น ควรจะเป็นมหาวิทยาลัยหรือไม่ ควรเอาเอี่ยมเออะพระปรมาภิไธยมาใช้หรือไม่”³ กล่าวคือความควรไม่ควรของเรื่องนี้ได้ถูกโยงเข้ากับสถานภาพของ วศ. ในสังคมสถาบันอุดมศึกษาว่า “คู่ควร” แก่พระนามหรือไม่

“สุนทรบุรี” แนะนำให้ขอพระราชทานชื่อ “วชิราลงกรณ์มหาวิทยาลัย” (ตามพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ซึ่งในปีต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นสยามมกุฎราชกุมาร) เพราะ วศ. “กำเนิดในปีที่เจ้าของพระนามนั้นท่านประสูติได้สองปี ... ไม่เซยมีศักดิ์ศรีสมกับพระนามที่จะเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินในอนาคต” พูด่างๆ ก็คือให้ลดความ “อาจเอี่ยม” ลง และด้วยการเมืองของการนิยามความหมายให้ “มหา” วิทยาลัย “สุนทรบุรี” ขึ้นด้วยว่าจะมีเหตุให้ได้รับพระบรมราชานุญาตก็ต่อเมื่อเป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนได้หลายคณะวิชา โดยยกพระราชดำรัสที่พระราชทานในวันทรงดนตรีที่ วศ. ถึงความหมายในภาษาอังกฤษของ “มหาวิทยาลัย” มาท้วงว่าการเป็นมหาวิทยาลัยต้องเปิดสอนหลายคณะวิชาถึงจะ “สมศักดิ์ศรีที่เป็นมหาวิทยาลัย” และเห็นต่อไปว่าในเรื่องการยกฐานะ ไม่มีใครคิดถึงเรื่องความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีแต่เรื่องความเจริญก้าวหน้าของครูอาจารย์และความคล่องตัวในการบริหารเมื่อเป็นเช่นนี้ก็ใช้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยพรหมโยธี” (ตามชื่อสกุล พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะที่เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง - ซึ่งรวมกับ วศ. ในปี 2496) จะดีกว่า และทั้งทำยว่า “ถ้าจะเป็นมหาวิทยาลัย ก็เป็นให้มันภาคภูมิเหมือนชาวบ้านเขา”

อันที่จริง ก่อนหน้านี้ ในปี 2493 หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จนิวัตประเทศไทยชั่วคราว กระทรวงศึกษาธิการเคยเสนอให้ขอพระราชทานชื่อ “ภูมิพลวิทยาลัย” ให้กับ วศ. ซึ่งขณะนั้นยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอยู่ เนื่องจากเห็นว่าก่อสร้างขึ้น

¹ ข่าวตัดใน หจข., ก/ป8/2513/10 การยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยและยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย.

² สุนทรบุรี. “ครู กศ.บ. เซย.” *สยามรัฐ*. (2514, 9 มีนาคม). หน้า 15.

³ ข่าวตัดใน หจข., ก/ป8/2514/3 การอุดมศึกษา. ข้อความที่อ้างในย่อหน้าถัดไปก็มาจาก แหล่งเดิม.

ในรัชสมัยของพระองค์และใกล้กับเวลาที่จะมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เพื่อให้ “เป็นสวัสดิมงคลแก่กิจการครุและอาชีพครูสืบไป”¹ แต่การเดินเรื่องในครั้งนั้นแตกต่างไปอย่างมีนัยสำคัญ คือเสนอผ่านคณะรัฐมนตรี สอดคล้องกับหลักการอยู่ “เหนือการเมือง” ของสถาบันกษัตริย์ การกระทำใดๆ ของกษัตริย์เป็นไปตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผลจากความพยายามหลังปี 2475 ที่จะกำหนดบทบาทของสถาบันนี้ให้อยู่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ² แต่ในการขอพระราชทานอีกครั้งนี้จะมีลักษณะที่พิเศษ ไม่ใช่แค่ไม่ผ่านคณะรัฐมนตรี นั่นคือเมื่อดูจะแน่นอนแล้วว่าจะมีการยกฐานะ วศ. หลังนายกรัฐมนตรี จอมพลถนอม กิตติขจร ปราศรัยตอนหนึ่งในงานวันครู 16 มกราคม 2514 ว่าจะได้ตราพระราชบัญญัติยกฐานะ วศ. ก็มีการกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ว่าการยกฐานะคงเรียบร้อยในไม่ช้า กับขอพระราชทานพระนามโดยตรงในโอกาสที่เสด็จฯ เยือน วศ. เป็นการส่วนพระองค์และทรงดนตรีพระราชทานเมื่อวันที่ 13 มีนาคม ปีเดียวกัน จากข่าวใน *เดลินิวส์* (14 มีนาคม 2514) และ *ข่าวไทย* (16 มีนาคม 2514) สุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทานท่ามกลางคณาจารย์และนิสิตนักศึกษา วศ. ทั้ง 8 สาขาที่เข้าเฝ้าฯ ร่วม 3,000 คน³ ซึ่งแปลว่าในกลุ่มผู้บริหารระดับสูงของ วศ. คงต้องมั่นใจไม่น้อยว่าจะได้รับพระราชทานตามที่ขอ คำกราบบังคมทูลตามที่ *เดลินิวส์* ลงไว้มีว่า:

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลถึงการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ คาดว่าจะเสร็จเรียบร้อยในไม่ช้านี้ ฉะนั้น ณ โอกาสอันเป็นมงคลนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบบังคมทูลใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระ

¹ หจช., (2) ศธ.15.11.1/9 ขอพระราชทานชื่อโรงเรียนฝึกหัดครูประสานมิตร (19-21 เม.ย. 2493). อนึ่ง จากข้อมูลที่ ชม ภูมิภาค ซึ่งเป็นคนหนึ่งที่มิบทบาทในการเขียนประวัติ มศว และความทรงจำ ระบุไว้ในข้อเขียนเรื่อง “โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร” นั้น ในวันที่ 23 พฤษภาคม 2493 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ประธานกรรมการโรงเรียนแจ้งต่อที่ประชุมคณะกรรมการโรงเรียนว่าเรื่องการขอพระราชทาน “บัดนี้ยังติดอยู่ที่คณะรัฐมนตรี” ให้หลังเกือบ 2 ปี ในวันที่ 23 มกราคม 2495 ก็มีการแจ้งในที่ประชุมอีกครั้งว่าเรื่อง “หายไป ให้นำเสนอใหม่” (ดูใน *สี่ทศวรรษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2532*. (2532). หน้า 72-73) แต่จนกระทั่งมีการรวมโรงเรียนเข้ากับ วศ. ก็คงไม่ได้มีการทำเรื่องใหม่แต่อย่างใด ซึ่งหมายความว่าชื่อที่จะได้รับพระราชทานยังไม่ได้สำคัญเท่ากับที่เป็นในช่วงยกฐานะ วศ. ตั้งแต่ปี 2513

² ดูประเด็นนี้ต่อไปที่ ศรีบุญ เทพสงเคราะห์. (2557). “ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในระบอบใหม่ พ.ศ. 2478-2494: ที่มา แบบแผน และการปรับตัวของสถาบันกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ.” ใน: สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และ ทิพย์พาวร ดันดีสุนทร, บรรณาธิการ. *จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย*. หน้า 115.

³ หลังจากตั้ง วศ. ที่ประสานมิตรแล้ว ในปี 2498 มีการโอนแผนกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (ผ.ค.ตอ.) มาสังกัด วศ. ใช้ชื่อว่า วศ. ปทุมวัน และตั้ง วศ. บางแสนขึ้นในปีเดียวกัน ต่อมา ตั้งเพิ่มอีก 5 แห่ง ได้แก่ วศ. พิษณุโลก (ปี 2510), วศ. มหาสารคาม (ปี 2511), วศ. สงขลา (ปี 2511), วศ. พระนคร (ปี 2512), และ วศ. พลศึกษา (ปี 2513)

ราชทานพระปรมาภิไธย อันเป็นมงคลอันสูงสุดมาเป็นชื่อของมหาวิทยาลัยที่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายรักและบูชาอย่างยิ่ง จะได้เป็นสิริสวัสดิ์แก่สถานศึกษาของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายแห่งนี้สืบไปด้วย¹

เมื่อทรง “ถูกตัดบทบอกว่าขอชื่อ” พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าพระราชทานพระนามให้ มีพระราชดำรัสว่า “เพราะตามปกติ ... จะใช้ชื่อของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ (เสียงฮา) ก็รู้สึกว่าจะยังมีชีวิตอยู่ ไม่ได้เป็นผี (เสียงฮา - ตบมือ) ... รู้สึกว่าถ้าสถาบันนี้ถ้าให้ชื่อก็รู้สึกว่าตายไปแล้ว”² กลายเป็นว่า วศ. ถูก “ตัดบท” ในการขอพระนามไป ต้องเปลี่ยนไปขอ “ชื่อพระราชทาน” แทน ทว่านั้นก็ยังมีความสำคัญต่อการการยกฐานะอยู่ บันทึกข้อความสั้นๆ ด้วยลายมือของสุดใจ เหล่าสุนทร หลังสภากาการศึกษาแห่งชาติพิจารณาให้ยกฐานะ วศ. ได้ แต่ไม่ใช่ “มหาวิทยาลัย” เขียนอย่างตรงไปตรงมาที่สุดว่าหากได้ชื่อพระราชทาน “ทางสำเร็จ” ก็ “จะมีมาก” คือชื่อพระราชทานจะเปิดทางให้การยกฐานะเป็นไปได้ ข้อความทั้งหมดในบันทึกคือ:

ขอบใจมากที่ส่งข่าวในหนังสือพิมพ์มาให้ ตามข่าวของสภาศึกษานั้น เขาไม่
อยากให้เราเป็น แต่ขณะนี้เรื่องอยู่ที่คณะรัฐมนตรีแล้ว คงจะได้รับการพิจารณาเร็วๆ
วันนี้ รัฐมนตรีกำลังจะทูลขอชื่อจากในหลวงแล้ว ฉะนั้นทางสำเร็จ ... จะมีมาก
เพราะพวกสภากาการศึกษาไม่ได้เข้าประชุมคณะรัฐมนตรี

สุดใจ

10 พย 14³

¹ ข่าวตัดใน หจข., ก/ป8/2514/3 การอุดมศึกษา.

² ดู พระราชดำรัสเต็มองค์ได้ที่ หจ.มศว., 2.2 พิธีพระราชทานปริญญาบัตร กล้องที่ 1. ทั้งนี้ การมองไม่เห็นความสำคัญหรือนัยของการทรงดนตรีที่มีต่อการยกฐานะยังเห็นได้จากกรณีที่หอจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยไม่ได้แยกเก็บเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เป็นหมวดหมู่เฉพาะด้วย พระราชดำรัสในวันทรงดนตรีนั้นถูกคัดมารวมอยู่กับพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร และไม่พบเอกสารที่คัดล่งหน้าได้ว่าน่าจะมี ตั้งแต่การเดินเรื่องจนกระทั่งเตรียมการสำหรับเสด็จ ทรงดนตรี ซึ่งอาจเนื่องมาจากกระบวนงานจดหมายเหตุไม่ได้ถูกให้ความสำคัญพอ (ไม่น่าจะเป็นไปได้ว่าไม่มีเอกสารนั้น?) และดูสอดคล้องกันดีกับการที่เหตุการณ์ทรงดนตรีที่ประสานมิตรยังไม่ได้ถูก “โปรโมท” อย่างเข้มข้นเพื่อเชื่อมตัวเองเข้ากับสถาบันกษัตริย์อย่างอื่น ๆ คือไม่ได้มีงานทำนองเฉลิมพระเกียรติประจำปีเพื่อระลึกถึง (แบบที่จุฬาฯ มีวันที่ระลึกวันทรงดนตรี เกษตรศาสตร์มีวันนันทรีทรงปลูก ดนตรีทรงโปรด) แต่เมื่อต้นปีที่ผ่านมา เพชฌกูฏของสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะก็ได้ “ฟื้นฟู” เรื่องนี้ขึ้นมาด้วยการลงพระบรมฉายาลักษณ์ในคราวเสด็จ ทรงดนตรีทั้ง 4 ครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่หรือทั้งหมดของต้นฉบับน่าจะมาจากที่เผยแพร่โดยสำนักราชเลขาธิการ ไม่ใช่จาก มศว. เอง

³ สัทศวรรษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2532. (2532). หน้า 141. คำที่เน้นเป็นของผม และคำเดียวที่ละไว้ เพราะอ่านไม่ออก.

อย่างไรก็ดี (เท่าที่พบตอนนี้) จนถึงปี 2517 ยังไม่มีการส่งหนังสือขอพระราชทานชื่อเป็นทางการ แต่ความจำเป็นของชื่อพระราชทานก็คงอยู่ในใจ อย่างน้อยก็ในกลุ่มผู้บริหาร วศ. มาตลอด เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จฯ ทรงดนตรีที่ วศ. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2516 หลังกระทรวงศึกษาธิการที่มี อภัย จันทวิมล เป็นรัฐมนตรีว่าการคนใหม่ ปฏิเสธการยกฐานะ วศ. โฆษกของงาน (น่าจะเป็น ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ซึ่งได้เป็นรองอธิการ วศ. มหาสารคามในปีนี้) ได้ส่งมุก “อธิษฐานเจ้าพ่อ” ต่อหน้าพระพักตร์ขอให้ได้รับพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัย (“ขอให้สถาบันแห่งนี้จึงได้รับพระราชทานชื่อเพื่อเป็น ‘มงคลมุตตม’ โดยเร็วที่สุด”) ตามด้วยขอพระราชทานให้คำอธิษฐาน “เกิดความสัมฤทธิ์แก่อาจารย์ นิลิต อย่าได้ช้า” ซึ่งแม้จะมีพระราชดำรัสติดตลกตอบเบี่ยงไปว่าทรง “เป็นเพียงเอเยนต์โฆษกของเจ้าพ่อ ... เตียวไปถามท่านเจ้าพ่อ บอกว่าจะเอาอะไร อย่างไร” แต่ก็ทรงแนะให้ “ทำเหตุผล” เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ “ผู้ที่อ่าน” เชื่อว่าการยกฐานะ วศ. ทำด้วยเหตุผล ไม่ใช่ทูลที่จะเอาชนะ¹

การพระราชทานคำแนะนำให้ “เดินเรื่อง” ก็เท่ากับทรงสนับสนุนการยกฐานะหรือเปิดโอกาสให้ตีความได้อย่างนั้น การจะมีชื่อพระราชทานจึงเป็นไปได้ ซึ่งเท่ากับจะต้องมีมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะมาจาก วศ. ก่อน ส่วนในทางปฏิบัติที่เป็นทางการ การส่งหนังสือขอพระราชทานจะทำได้ก็ต่อเมื่อคณะรัฐมนตรีรับหลักการยกฐานะแล้ว (ดูที่หัวข้อสุดท้าย)

2. ขอเป็น “มหา” วิทยาลัย และความเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา

พร้อมไปกับความคิดขอพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัย เมื่อกระแสนิสิตนักศึกษาสูงขึ้น หลัง จอมพลถนอม กิตติขจร ทำรัฐประหารตัวเองในเดือนพฤศจิกายน 2514, ปกครองประเทศโดยสภาบริหารคณะปฏิวัตินานกว่าปี, และการทำเรื่องยกฐานะไปตามขั้นตอนของระบบราชการก็ประกันไม่ได้ว่าจะนำไปสู่การยกฐานะ วศ. ได้สำเร็จ อย่างน้อยก็ในความรู้สึกของนิสิตนักศึกษา วศ. การเคลื่อนไหวในระดับการชุมนุมจึงตามมา ซึ่งแม้โดยตัวมันเองจะไม่ได้เรียกร้องตรงๆ ที่จะเป็น “มหาวิทยาลัยที่มีชื่อพระราชทาน” แต่อุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่มีอยู่ในหมู่นิสิตนักศึกษาก็รับกันดีกับสถานะนั้น ที่สำคัญ แนนอนว่าการเคลื่อนไหวนี้ย่อมมีแรงกดดันมากกว่าการเสนอเรื่องไปให้พิจารณาตามขั้นตอนปกติที่ฝ่าย วศ. ไม่อาจชี้ขาดเองว่าจะยกฐานะได้หรือไม่ และเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดัน วศ. ให้เป็นมหาวิทยาลัยในปี 2517 ไม่นานหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ

¹ สำนักราชเลขาธิการ. (2517). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2515 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2516*. หน้า 112-115.

การที่นิสิตนักศึกษา มีบทบาทต่อการยกฐานะนั้น เป็นที่เห็น ยอมรับกัน และถูกนับเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าประวัติมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว “ปฏิทินการยกฐานะของ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย” ในหนังสือ *รำลึกพระคุณ ศจ.ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* (พิมพ์ปี 2522) ของสมาคมศิษย์เก่า มศว ที่มี ชม ภูมิภาค เป็นนายกสมาคม ซึ่งจัดพิมพ์ในวาระที่ สุดใจ เหล่าสุนทร พ้นจากตำแหน่งอธิการบดีและครบรอบ 30 ปี มศว ได้ผนวกเหตุการณ์วันต่างๆ ที่นิสิตนักศึกษา มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยกฐานะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการลำดับวันเดือนปีของเหตุการณ์ตั้งแต่วันที่ วศ. เสนอเรื่องยกฐานะต่อสภา วศ. ครั้งแรก (17 กรกฎาคม 2512) จนถึงวันประกาศพระราชบัญญัติ มศว ในราชกิจจานุเบกษา (28 มิถุนายน 2517)¹

ในเล่มเดียวกัน บุญเกื้อ ครอบหาเวช อดีตผู้อำนวยการนิสิตนักศึกษาที่เรียกร้องการยกฐานะ ได้เรียบเรียงเรื่อง “ความเคลื่อนไหวในการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย” และเขียน “เหตุการณ์เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2515” ลงด้วย เรื่องแรก บอกเล่าความเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษาในช่วงหลังรัฐประหารปี 2514 แทรกไว้เป็นส่วนหนึ่งในการให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเสนอเรื่องยกฐานะไปตามลำดับ (ตั้งแต่สภา วศ., กระทรวงศึกษาธิการ, สภาการศึกษาแห่งชาติ จนถึงสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีก่อนรัฐประหาร และต่อคณะปฏิวัติหลังรัฐประหาร) ซึ่งมีความล่าช้า เพราะถูกหน่วงหรือเก็บเรื่องเอาไว้ ส่วนเรื่องหลัง เป็นงาน “ระลึกถึงเหตุการณ์เก่าๆ และสร้างความเข้าใจในข้อมูลที่แท้จริง” เน้นไปที่เหตุการณ์ชุมนุมของนิสิตศึกษาราว 4 พันคนที่ลานพระบรมรูปทรงม้า เพื่อ “ฟังคำชี้แจง” จากคณะปฏิวัติในเรื่องการพิจารณา ยกฐานะ วศ.²

สำหรับการประเมินความสำคัญ บันทึกความทรงจำย้อนหลังของ จันทนา พรหมเศรณี ซึ่งเป็นอาจารย์ วศ. ในช่วงนั้น เรื่อง “วิทยาลัยวิชาการศึกษาในความทรงจำ” ในหนังสือ *สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522* ถึงกับยก

¹ รำลึกพระคุณ ศจ.ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2522). หน้า 17-30.

² แท่งเติม. หน้า 31-53. สำหรับเรื่องหลัง บุญเกื้อ เรียบเรียงเพิ่มเติมจาก “บทนำ” ที่เดิมเขาเขียนลงในหนังสือ *มหาวิทยาลัย* 15. (2515). หน้า 2-4. ภายหลัง งานทั้งสองถูกคัดไปผนวกเป็นส่วนหนึ่งของ “ประวัติมหาวิทยาลัย” ในหนังสือ *สี่สิบสองปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2534*. (2534). หน้า 27-46. และ 44 ปี *มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2536*. (2536). หน้า 41-59. ของสมาคมศิษย์เก่าที่ ชม ยังเป็นนายกสมาคมอยู่อีกด้วย ประวัติดังกล่าว ประกอบด้วย (1) ส่วนนำ ซึ่งเขียนขึ้นใหม่ ให้ข้อมูลประวัติคร่าวๆ, สัญลักษณ์, และส่วนราชการใน มศว และ (2) ส่วนที่คัดงานเก่ามาพิมพ์ คืองานของ บุญเกื้อ (แต่ในเรื่อง “ความเคลื่อนไหวในการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย” ไม่ได้ระบุชื่อของ บุญเกื้อ ในฐานะผู้รวบรวมลงไป) กับข้อเขียนของ ณรงค์ พ่วงพิศ ชื่อ “บันทึกวีรกรรมที่ปราศจากเหรียญตรา” ซึ่งเคยพิมพ์แล้วในขณะที่นิสิตนักศึกษา วศ. กำลังรณรงค์และทำความเข้าใจให้ “บุคคลหลายวงการ” ยอมรับเหตุผลการยกฐานะ (คือใน *มหาวิทยาลัย* 15. (2515). หน้า 162-165) เป็นงานที่เรียกร้องศิษย์เก่า (“ลูกรักของวิทยาลัยวิชาการศึกษา”) ให้ “ฉลาดเข้าใจลงไปบนพลังของการต่อสู้ของน้อง ๆ” เท่ากับว่าในประวัติ มศว ฉบับนี้ ความเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษาแทบจะเป็นเนื้อหาที่กินพื้นที่มากที่สุด

“เครดิต” ให้ “นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่า และอาจารย์ที่ปรึกษาบางท่าน” ประเมินว่า “ลำพัง อาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขอกับผู้บริหารชั้นสูงของกระทรวง ศึกษาธิการ แล้ว ไม่มีทางจะได้เป็นมหาวิทยาลัย ขอกันมาเป็นเวลา 4 ปี ได้รับแต่คำปฏิเสธ” และว่า “กระทรวงศึกษาฯ ให้ได้แค่ ‘เป็นกรม’ ไปก่อน ซึ่งผู้บริหารชั้นสูงฝ่ายวิทยาลัยฯ ก็มีท่าทีว่าพอใจแล้ว แต่นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่าไม่ยอมรับ ดำเนินการเรียกร้องกับคณะปฏิวัติจน สำเร็จ”¹

อย่างไรก็ดี แม้บทบาทและ “เครดิต” ของนิสิตนักศึกษาจะเป็นที่ “รู้จักก่อนแล้ว” แต่ (จนปัจจุบัน) ก็อยู่ในลักษณะที่ไม่มีพลัง ไม่มีการระลึกถึงอย่างเป็นทางการ ไม่ถูกเฉลิมฉลอง (celebrate) ลืมได้ง่าย และไม่เชื่อมกับบริบทกว้างๆ ที่อยู่นอกขอบเขตประวัติมหาวิทยาลัย (ซึ่งก็เป็นธรรมชาติของงานประเภทเล่าความหลัง) หนังสือประเภท “ครบรอบปี” ที่มักลง ประวัติมหาวิทยาลัยและพิมพ์ออกมาแทบทุกปีในช่วงกลางทศวรรษ 2530 ต่อดันทศวรรษ 2540 โดยสมาคมศิษย์เก่า มศว หลายเล่มก็ “ละ” เรื่องนิสิตนักศึกษาไป (มีบางเล่มเท่านั้นที่ เล่าไว้)

แล้วจะเข้าใจการเคลื่อนไหวของนิสิตนักศึกษา วศ. ในบริบทใด? หากเชื่อมโยงเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองครั้งใหญ่ที่นำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ คงไม่ยากนักที่ เราจะพิจารณาได้ว่าการเมืองวัฒนธรรมของนิสิตศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ค่อยๆ เข้มข้น ขึ้นตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500 นั้นเองที่เป็นเงื่อนไขให้กับมัน เนื่องจากความตื่นตัวทางการเมือง ในสังคมนิสิตนักศึกษาและการตระหนักถึงสถานะของตนว่าเป็นชนชั้นนำ ควรทำ ประโยชน์ให้ประชาชนร่วมชาติ เพื่อใช้หนี้สังคม กิจกรรมของนิสิตศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จึงเฟื่องฟูขึ้น มีการตั้งการเคลื่อนไหวทางความคิดวิพากษ์สังคมเก่า, ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท, จัดตั้งกลุ่มอิสระต่างๆ, และรณรงค์เคลื่อนไหวคัดค้านต่อต้าน ต่างๆ เช่น การขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง, สงครามเวียดนาม, คอร์ปชั่นในจุฬาฯ, ลินค้ำ

¹ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522. (2545). หน้า 79-102. อย่างไรก็ดี ใ้ ว่าการประเมินเรื่องนี้จะพ้องกันหมด ในเล่มเดียวกัน สาคร ช่วยประสิทธิ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ วศ. มาตั้งแต่ปี 2498 เขียน เรื่อง “ความเป็นมาของสถาบัน” โดยไม่เอ่ยถึงนิสิตนักศึกษาเลย (แหล่งเดิม. หน้า 1-9.) และภายหลัง บทเสวนาของ สาคร ในงาน “ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร วิทยาลัยวิชาการศึกษา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” (29 มิถุนายน 2548) ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ 2 ครั้ง คือใน *จดหมายข่าวชมรมผู้สูงอายุ* ปีที่ 11 ฉบับที่ 9 (2548, ตุลาคม). และใน หนังสือ *รู้อดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน*. (2555). หน้า 203-218. ก็ไปให้น้ำหนักกับการทรงตนตรีมากกว่า “สอดคล้องกับ การยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย” (ในที่นี้อ้างจากเล่มหลัง ซึ่งก็ถูก ดึงที่จะพูดในหัวข้อต่อไป) หรือปริญญาบัตรของ ยงยศ เล็กกลาง. (2518). *การศึกษาเปรียบเทียบกับวิวัฒนาการของวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยในประเทศไทย*. ซึ่ง แม้จะ “อยู่ใกล้” กับช่วงเวลา ที่ วศ. ได้รับการยกฐานะ แต่ก็ให้รายละเอียดเรื่องนั้นอย่างสั้นๆ เพียงย่อหน้าเดียว และข้าม ประเด็นบทบาทของนิสิตนักศึกษาไปอย่างน่าประหลาดใจ ไม่แม้แต่จะกล่าวถึงในแง่ที่เป็นปัจจัยเชิงบริบท เนื่องจากใน งานของเขา การยกฐานะไม่ได้เปลี่ยนแปลงสถานะความเป็นสถาบันอุดมศึกษาของ วศ. และมุ่งจำแนกรูปแบบพัฒนาการ ของสถาบันอุดมศึกษาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มากกว่า

ญี่ปุ่น, และกฎหมายโบว์ดำ เป็นต้น¹

ภายใน วนศ. เอง แม้ว่าจะระดับความเคลื่อนไหวไม่น่าจะเข้มข้นเท่าที่อื่น แต่นิสิตนักศึกษา ก็มีความตื่นตัวไม่น้อยเช่นกัน เฉพาะที่ วนศ. ประสานมิตรนั้น ในแง่การรับข่าวสารและแนวคิดใหม่ๆ คงมาพร้อมกับวัฒนธรรมการอ่าน จากการสำรวจเพื่อเสนอปริญญาโทในปี 2513 โดย ประสิทธิ์ กาพย์กลอน พบว่าหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่อ่านกันมากที่สุดคือ *สยามรัฐ* กับ *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* และสอดคล้องกัน งานของนักเขียนที่นิยมอ่านกันมากที่สุดคือของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ส่วน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ซึ่งเป็นศูนย์รวมการแสดงความคิดเห็นของปัญญาชนไทยมาตั้งแต่ครั้งหลังของทศวรรษ 2500 ก็มีการอ่านกันด้วย แม้จะน้อยกว่าก็ตาม และสิ่งพิมพ์ปัญญาชนที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์อื่นๆ ที่มีการอ่านกันอยู่บ้างก็มี *ชัยพฤกษ์*, *วิทยาสาร*, *วิทยาสารปริทัศน์*, และ *ศูนย์ศึกษา*² นอกจากนี้ ในปี 2514 ก็มีการออกสิ่งพิมพ์เอง ดำเนินงานโดยองค์การนิสิตนักศึกษา วนศ. มีสมาคมนิสิตเก่า วนศ. เป็นเจ้าของ ใช้ชื่อหัวว่า *ประสานมิตร* เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลข่าวสารและทัศนะต่างๆ

สิ่งหนึ่งที่ถูกระดมไต่ถามไต่สวนผ่านสิ่งพิมพ์นี้ก็คือความคิดเรื่อง “พลังนิสิตนักศึกษา” จากกระแสชายใหม่³ ดังข้อเขียนใน *ประสานมิตร* ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (20 สิงหาคม 2515) ของ สุเมธ สุขิตานนท์ เรื่อง “การเดินขบวน... บทบาทของนักศึกษากับความอยู่รอดของบ้านเมือง” ได้ชี้ว่าความเข้าใจว่าการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาเป็นการกระทำของผู้ขาดสติ ยังคิด ไม่สมกับที่เป็นปัญญาชนนั้น ไม่ถูกต้องเสมอไป การเดินขบวนอาจเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดของนิสิตนักศึกษา ซึ่งไม่ใช่ผู้คุมบังเหียนประเทศโดยตรง แต่ควรมีบทบาทรับภาระชะตาของประเทศ พร้อมยกตัวอย่างกรณีในจีนที่ขบวนการนักศึกษาคัดค้านมดที่ประชุมสันติภาพแวร์ซายส์ ซึ่งจะทำให้ญี่ปุ่นได้สิทธิพิเศษในมณฑลชานตุง และกรณีเวียดนามที่ประท้วง “สงครามอภัยยศ” มาชี้ให้เห็นว่าเป็นการทำเพื่อความสงบสุขของประชาชน เพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง และเพื่อชาติ⁴

ด้วยความตื่นตัวต่อชะตากรรมของประเทศนี้เอง กิจกรรมการอภิปรายต่างๆ จึงถูกจัดให้มีขึ้นหลายครั้ง อาทิ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2515 ชมรมประวัติศาสตร์จัดการอภิปรายเรื่อง “อนาคตการเมืองไทย” โดยเชิญ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, กมล สมวิเชียร, วิชัย ตันศิริ, และ ชวน หลีกภัย เป็นผู้อภิปราย ดำเนินรายการโดย เสฐียร พันธังสี ในปีถัดมา วันที่ 5

¹ ดูเพิ่มเติมที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*. และ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2553). *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*.

² ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2513). *การศึกษาเรื่องนิสัยการอ่าน รสนิยม และความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร และวารสาร ของนิสิตนักศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปีการศึกษา 2512*. หน้า 48-54.

³ ดู ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). *เล่มเดิม*.

⁴ สุเมธ สุขิตานนท์. (2515, 20 สิงหาคม). “การเดินขบวน... บทบาทของนักศึกษากับความอยู่รอดของบ้านเมือง.” *ประสานมิตร* ปีที่ 2 ฉบับที่ 13. หน้า 5.

กรกฎาคมก็จัดการอภิปรายอีก เรื่อง “ปัญหาการจัดการศึกษาของไทย” โดยเชิญ ประเสริฐ ญนคร, ก่อ สวัสดิพานิช, สมัย ชินะผา, ภิญโญ สาร เป็นผู้อภิปราย มี เต็มสิริ บุญยสิงห์ ดำเนินรายการ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2516 ชุมนุมวิชาการจัดอภิปรายเรื่อง “นโยบายต่างประเทศของไทยหลังสงครามเวียดนาม” โดยเชิญ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, กมล ทองธรรมชาติ, ใหญ่ ศวิตชาติ, และ บุญเย็น วอทอง เป็นผู้อภิปราย โดยมี พิชัย สันตภิรมย์ ดำเนินการอภิปราย เป็นต้น สำหรับกิจกรรมออกค่ายก็มีเช่นกัน อาทิ ระหว่างวันที่ 9-19 ธันวาคม 2515 ชุมนุมพัฒนาการชนบทนำนิสิต 45 คนไปพัฒนาบ้านศรีบุญเรือง ต.บ้านตาต อ.เมือง จ.อุดรธานี เป็นต้น และที่เป็นการร่วมเคลื่อนไหวกับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยอื่นๆ ก็คือ วรรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นช่วงปลายปี 2515 เป็นต้น¹

หลัง 14 ตุลาคม ก็มีคณะนิสิตสาขาบริหารการศึกษาจัดการอภิปรายเรื่อง “ใครควรจัดการศึกษาประชาบาล”, ชมรมประวัติศาสตร์จัดนิทรรศการรัสเซีย (หลังจากมีนิทรรศการจีนแดงที่ธรรมศาสตร์), และชมรมเผยแพร่ประชาธิปไตยมีการอภิปรายเรื่อง “ประชาธิปไตยของชาวบ้าน” และทดลองวิธีเผยแพร่ประชาธิปไตย เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ขยายงานด้วยการจัดตั้งศูนย์ในส่วนภูมิภาคขึ้น วศ. หรือ มศว ก็ได้รับมอบหมายให้ดูแลงานในวิทยาลัยครูทั่วประเทศและสาขาส่วนภูมิภาคของตนเองด้วย²

อีกหนึ่งอุดมการณ์ที่แสดงออกในการเมืองวัฒนธรรมของนิสิตนักศึกษา วศ. ด้วยก็คือ “กษัตริย์นิยม” กล่าวคือใกล้เคียงกับช่วงที่มีความคิดยกฐานะ วศ. ก็มีการเชิญเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทรงเยี่ยมและทรงดนตรีที่ประสานมิตรในปี 2512 (ดูต่อเรื่องในที่หัวข้อถัดไป) ยิ่งในช่วงที่การเคลื่อนไหวยกฐานะเข้มข้นขึ้น สถาบันกษัตริย์ก็ถูกมองในฐานะเป็นที่พึ่งพิงของอาจารย์และนิสิต วศ. โดยเมื่อองค์การนิสิตนักศึกษา วศ. ประสานมิตรจัดพิมพ์หนังสือ *ร่วมเกล้า* เป็นที่ระลึกในโอกาสเสด็จฯ ทรงดนตรีปี 2516 นอกจากจะเฉลิมพระเกียรติเป็นเนื้อหาหลักแล้ว³ ยังมีการลงเนื้อเพลง “ร่วมเกล้า” ซึ่งเคยใช้ประกอบภาพยนตร์ “เงิน เงิน เงิน” ในปี 2508 โดยเปลี่ยนบางคำในท่อนสร้อยของเพลงให้เข้ากับบรรยากาศการ

¹ รวบรวมจาก *ร่วมเกล้า*. (2516). หน้า 108-110. *สยามรัฐ* (2516, 2 กรกฎาคม). หน้า 4. และข่าวตัดจาก หจข., ก/ป 7/2515/17 นิสิตและนักศึกษา: การวรรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นและการส่งเสริมให้ใช้สินค้าไทย.

² วิทยา สีบุตร. (2535). *บทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2513-2524*. หน้า 53.

³ ดู *ร่วมเกล้า*. (2516). ถัดจากหน้าปกเข้าไป เป็นบทประพันธ์เฉลิมพระเกียรติของ สุวิทย์ สารวัตร ในนามนิสิตนักศึกษา วศ. เนื้อหาตอนต้นลงพระราชดำรัสในคราวเสด็จฯ ทรงดนตรีเมื่อปี 2515 ถัดไป เป็นงานเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งมีทั้งคัดจากที่เคยพิมพ์แล้วในที่อื่นมาลง ได้แก่ พระราชนิพนธ์กลอนถึง “ทูลหม่อมพ่อ” และ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ, “25 ปีแห่งสังขะ” ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “พระบุญญาบารมี” ของ ม.ล.เดช สนิทวงศ์, และ “ข่าวในพระราชสำนัก” ที่ สัญญา ธรรมศักดิ์ “อ่านพบ” ใน *ราชกิจจานุเบกษา* และส่งมาลงแทนการเขียนเรื่องใหม่ตามที่เคยตกลงไว้กับ บุญรัตน์ วงศ์ใหญ่ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้จัดทำหนังสือ กับที่เขียนใหม่ คือ “หลักชัยของปวงชน” โดย พลภู อังกินันท์ ส่วนต่อมา เป็นเนื้อเพลงพระราชนิพนธ์, เพลงเฉลิมพระเกียรติ, และเพลง วศ. (เพลง “ร่วมเกล้า” ที่พูดถึงข้างหน้าที่ก็อยู่ในส่วนนี้) และสุดท้าย เป็นสรุปข่าวในรอบปีการศึกษา 2515 และชี้แจงการใช้ดอกผลของทุนนิสิต

เคลื่อนไหวยกฐานะ จากเดิมที่พูดถึง “คิลปิน” ว่าคง “ไม่สิ้นหวัง” เพราะมี “ยอดประมุขเป็นมิ่งขวัญ” ก็เปลี่ยน “คิลปิน” เป็น “เหล่าอาจารย์” และ “นิสิต” แทน¹ ซึ่งแน่นอนว่าหมายถึงการมีหวังที่จะยกฐานะ วศ. เพราะกษัตริย์เป็นมิ่งขวัญให้²

ท่ามกลางความเคลื่อนไหวและความคิดเหล่านี้ นิสิตนักศึกษา วศ. หลักพันคนได้รวมตัวชุมนุมขอฟังคำชี้แจงเรื่องการยกฐานะ วศ. ที่หน้ากองบัญชาการคณะปฏิวัติ สนามเสือป่า (ลานพระบรมรูปทรงม้า) ในวันที่ 29 กันยายน 2515 รากฐานของเหตุการณ์นี้ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ เป็นผลจากอาการตึงเครียดในความขัดกันของนโยบายและเป้าหมายการจัดการศึกษายุคเร่งรัดพัฒนาที่จะจำกัดหรือขยายบทบาทของ วศ. งานวิจัยของ วารุณี ไอสถารมย์สรุปประเด็นขัดแย้งขึ้นพื้นฐานตั้งแต่ปี 2513 ระหว่าง วศ. กับสภาการศึกษาแห่งชาติหรือกระทรวงศึกษาธิการว่าฝ่ายแรกยืนยันถึงความพร้อมในการเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบมีคณะวิชาต่างๆ ส่วนฝ่ายหลังที่ห่วงเรื่องการยกฐานะไว้ เห็นว่าไม่ควรเบี่ยงเบนทิศทางของ วศ. ออกจากการมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตด้านการศึกษาป้อนกระทรวงและแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่ผลิตบัณฑิตวิชาชีพรสาขาอื่นๆ และเห็นว่ามีบาง วศ. เท่านั้นที่มีศักยภาพพอที่จะเป็นมหาวิทยาลัยได้ คือประสานมิตร, บางแสน, พิษณุโลก, และสงขลา³

¹ เนื้อเพลงเดิมเป็นพระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ข้อความ “ไม่สิ้นหวัง” และ “ยอดประมุขเป็นมิ่งขวัญ” ที่ผมยกมาอยู่ในท่อนแรกของเพลงที่ว่า “คงไม่สิ้นหวังเราไม่สิ้นหวังในครั้งนี้ ด้วยเรามียอดประมุขเป็นมิ่งขวัญ คงไม่สลายเราไม่สลายกระจายกัน ต่างมุ่งมั่นจงรักภักดีไท” (แต่บางคำในหนังสือ *ร่มเกล้า* ไม่ตรงกับที่ร้องในภาพยนตร์ เช่น “ยอดประมุข” ก็เป็น องค์ประมุข”) ส่วนท่อนสร้อยท่อนที่แก้จากของเดิมคือ “โลกของเราคิลปินดำรงได้” เปลี่ยนเป็น “โลกของเราเหล่าอาจารย์ดำรงได้” เมื่อร้องครั้งแรก และเป็น “โลกของเรา นิสิตดำรงได้” เมื่อร้องซ้ำ (ที่ผมขีดเส้นใต้ไว้คือคำที่เปลี่ยน) ดูเนื้อเพลงใน *ร่มเกล้า*. (2516). หน้า 77.

² ด้วยการอยู่ในอุดมการณ์เช่นนี้เอง เมื่อเกิดกรณี “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” หลัง 14 ตุลาฯ จากการที่หนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* (20 พฤศจิกายน 2516) ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ลงข่าวและข้อความบางตอนของวารสาร *ขบวนการกู้ชาติไทย* ที่อ้างว่าตั้งโดยคนไทยในสวีเดนและ (ตามข่าวใน *สยามรัฐ*) “มีข้อความโจมตีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับวันมหาวิปโยค โดยใส่ร้ายและบิดเบือนความจริงอย่างสิ้นเชิง ... [ทั้ง] ยังมีข้อความยุยง ทหาร ตำรวจ นักศึกษา และประชาชนด้วย” ชมรมประวัติศาสตร์ วศ. ประสานมิตรก็ออกแถลงการณ์ตอบโต้และประณามขบวนการดังกล่าวทันทีในวันเดียวกัน (แถลงการณ์นี้ลงใน *สยามรัฐ* ฉบับวันต่อมาด้วย) ดูข่าวตัดใน *หงษ์*, ก/ป3/2516/1 วารสารของขบวนการกู้ชาติไทยในสวีเดนลงบทความหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ.

³ วารุณี ไอสถารมย์. (2533). *รายงานผลการวิจัย เรื่อง พัฒนาการการอุดมศึกษาในประเทศไทย : การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต*. หน้า 102-103. ส่วนที่ว่าจำเป็นและพร้อมจริงๆ แคไหนในการยกฐานะ วศ. นั้น ไม่ใช่ประเด็นศึกษาของบทความนี้ ผู้สนใจดูต่อได้จาก *วิทยาลัยวิชาการศึกษา*. (2513). และ *การยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย*. (2516). ซึ่งเป็นเอกสารชี้แจงจาก วศ. เอง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีบทกถาถึงกันในวันดวงการศึกษาที่น่าสนใจด้วย ระหว่าง รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ กับ มงคล เอี่ยมสำอางค์ ว่าการจะยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของ วศ. อยู่ในเงื่อนไขอันจำเป็น (necessary conditions) กับเงื่อนไขที่เพียงพอ (sufficient conditions) หรือไม่ ดูที่ *อนาคต* ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (2515, มกราคม-กุมภาพันธ์), *ปาจารย์สาร* ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ป.3 (2515, มกราคม-มีนาคม), และ *ปาจารย์สาร* ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ป.4 (2515, เมษายน-มิถุนายน)

สำหรับนิสิตนักศึกษา การที่ วศ. อยู่ในสถานะ “วิทยาลัย” ไม่ใช่ “มหาวิทยาลัย” ยังหมายถึงระดับการ (ไม่) มีหน้า (ไม่) มีตาในแวดวงสถาบันอุดมศึกษาและความเป็นสมาชิกภาพที่ไม่เต็มตัวของสังคมนั้นด้วย ในนิตยสารของสมาคมศิษย์เก่าชื่อ *การศึกษา* ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 (กันยายน 2511) ลงข้อเขียนเรื่อง “ขอให้ก้าวไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัย” ของผู้ใช้ชื่อว่า “ศิษย์เก่ารุ่นหก” ระบายความขุ่นข้องใจในเรื่องนี้ว่า:

แม้ว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษามีความสามารถประศาสน์ปริญญาถึงระดับสูงแล้วก็ตาม แต่ในเรื่องชื่อละก็ วิทยาลัยวิชาการศึกษาหาได้ผิดอะไรไปจาก “วิทยาลัย” ทั้งหลาย ที่ยังไม่ให้ปริญญา หรือวิทยาลัยเอกชนนั้นเลย จนบางปีเราไม่สามารถส่งทีมกีฬาของเราไปร่วมแข่งขันกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ เพราะเขาบอกว่า **“ยังไม่ใช่มหาวิทยาลัยนี้จะแข่งกับเขาอย่างไร”** เราก็เถียงอะไรเขาไม่ได้ เพราะชื่อของเราฟ้องตัวเองอยู่ชัดๆ แล้วว่า ไม่ใช่มหาวิทยาลัย ยังเป็น “แค่วิทยาลัย” เท่านั้น ... เมื่อเป็นอย่างนี้เราจำเป็นแล้วกระมังที่จะเปลี่ยนชื่อ “วิทยาลัย” เป็น “มหาวิทยาลัย” เสียที เปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติฯ เสียใหม่¹

หรือในแถลงการณ์ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 26 กันยายน 2515 ขององค์การนิสิตนักศึกษา เรื่อง “เหตุผลที่ต้องยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย” ก็ยกเอาเรื่อง “ศักดิ์ศรี” ของผู้เรียนและ “การยอมรับ” จากสังคมขึ้นมาเป็นเหตุผลสนับสนุนให้ยกฐานะร่วมกับประเด็นอื่นๆ:

2. เพื่อศักดิ์ศรีและการยอมรับ

ก. เพื่อความภูมิใจในอาชีพครู ที่สำเร็จจาก “มหาวิทยาลัย”

ข. ตามสภาพความเป็นจริง สังคมโดยทั่วไปยกย่องให้เกียรติคำว่า “มหาวิทยาลัย” มากกว่า “วิทยาลัย” ทั้ง ๆ ที่เป็นการศึกษาในระดับเดียวกัน (เฉพาะ “วิทยาลัย” วิชาการศึกษา)

ค. เพื่อขจัดปมด้อยอันเกิดด้วยการยึดเยียดจากสังคมโดย[ไม่]ยุติธรรม²

เท่าที่พบ อย่างชัดตั้งแต่ปี 2513 การรวมตัวกันถึงหลักพันคนของนิสิตนักศึกษาในกรณียกฐานะก็มีขึ้นแล้ว คือในวันที่ 2 ตุลาคม (หลังสภา วศ. พิจารณาเรื่องยกฐานะ) นิสิตนักศึกษา วศ. จากประสานมิตร, พระนคร, ปทุมวัน, และบางแสนราว 5 พันคนตามการรายงานของ *เดลินิวส์* (3 ตุลาคม 2513) ได้ร่วมกันฟังคำปราศรัยให้ “ความหวัง” เรื่องการยกฐานะจาก สุกิจ นิคมานเหมินท์ ที่ประสานมิตร (ในวันนั้น สุกิจ ยัง “ชอบใจ” นิสิตนัก

² ศิษย์เก่ารุ่นหก. (2511, กันยายน). “ขอให้ก้าวไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัย.” *การศึกษา* ปีที่ 3 ฉบับที่ 4. หน้า 64. การเน้นข้อความของต้นฉบับ.

³ อ้างจาก *มหาวิทยาลัย* 15. (2515). หน้า 40.

ศึกษาที่ไม่ “เดินขบวนเรียกร้องสิทธิดังเช่นสถาบันแห่งอื่นๆ” ด้วย)¹ แต่ไม่จนกระทั่งปี 2515 นิสิตนักศึกษา วศ. จึงมี “ปฏิภิกิริยารุนแรงยิ่งขึ้น” นำไปสู่การรวมตัวเรียกร้องกันในปลายเดือน กันยายน

การ “กระตุ่น” เรื่องยกฐานะจากฝ่ายนิสิตนักศึกษาได้เริ่มขึ้นในช่วงใกล้วันคล้ายวันสถาปนา วศ. (16 กันยายน 2515) บุญเกื้อ ควรหาเวช เล่าในหนังสือ *มหาวิทยาลัย' 15* ว่า องค์การนิสิตนักศึกษาได้เชิญ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและสาธารณสุขของคณะปฏิวัติมาชี้แจงเรื่องการยกฐานะ แต่ พล.ต.อ.ประเสริฐ ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (บุญถิ่น อัตถากร) มาแทน และปลัดกระทรวงก็ให้อธิบดีกรมการฝึกหัดครู ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้ง วศ. (สาโรช บัวศรี) มาแทนอีกต่อ ซึ่งอธิบดี “ไม่สามารถชี้แจงในเรื่องนี้ได้” ดังนั้น ในวันที่ 21 กันยายน 2515 ตัวแทนนิสิตนักศึกษาจึงยื่นหนังสือขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติ (จอมพลถนอม กิตติขจร) เพื่อฟังคำชี้แจง² จากนั้น นิสิตนักศึกษาทั้ง 8 วศ. ได้เปิดอภิปรายสรุปผลให้ยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ กระทั่งวันที่ 28 กันยายน อธิการ วศ. (สุดใจ เหล่าสุนทร) จึงได้เข้าชี้แจงเหตุผลของการยกฐานะ และได้รับคำสั่งจากหัวหน้าคณะปฏิวัติให้มาชี้แจงนิสิตนักศึกษาว่าคณะปฏิวัติพิจารณา ยกฐานะ วศ. ขึ้นเป็นกรมในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ฐานะเหมือนมหาวิทยาลัยอื่นๆ ใช้ชื่อตามเดิมว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา แต่ไม่เป็นที่พอใจของนิสิตนักศึกษา ในเวลา 10.30 น. ของวันรุ่งขึ้น นิสิตนักศึกษากว่า 4 พันคนจึงขึ้นรถบัสราว 50 คันไปชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้า³

ชนวนเหตุของการชุมนุมนั้น ประเสริฐ วิทยาวัฏ อาจารย์ วศ. ในเวลานั้นเล่าไว้ภายหลังว่ามาจากข่าวการปรับปรุงส่วนราชการของคณะปฏิวัติที่จะให้ วศ. เป็นกองสังกัดกรมใดกรมหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ นิสิตนักศึกษาจึงส่งผู้แทนขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติ แต่

¹ ข่าวตัดใน หจข., ก/ป8/2513/10 การยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยและยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย.

² *มหาวิทยาลัย' 15*. (2515). หน้า 2-4. ต่อเหตุการณ์นี้ ชม ภูมิภาค เล่าว่าหลังจากที่เรื่องการยกฐานะ “ยังไม่มี การปฏิบัติกรอย่างใดจากเบื้องบน” ในงานวันสถาปนา วศ. 16 กันยายน 2515 สุดใจ เหล่าสุนทร ซึ่งมาเป็นประธานเปิดงาน จึงเรียกเขา ซึ่งขณะนั้นเป็นอุปนายกสมาคมศิษย์เก่าไปปรึกษา และให้ทำหนังสือพร้อมทั้งองค์การนิสิตนักศึกษา ขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติ วันถัดมา ชม จึงเล่าให้ บุญเกื้อ ฟัง และนัดพบนายกองค์การนิสิตนักศึกษาจากบางแสน, พลศึกษา, ปทุมวัน, และพระนคร เพื่อร่างหนังสือ เมื่อร่างเสร็จ ให้ สุดใจ ดูและเห็นชอบแล้ว จึงลงนามโดย ชม, ถนอม อาณามวัฒน์ เลขาธิการชุมนุมอาจารย์, บุญเกื้อ, และนายกองค์การนิสิตนักศึกษาคนอื่นๆ (*รำลึกพระคุณ ศจ.ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. (2522). หน้า 8-9.)

³ นอกจากตัวเลข 4 พันคนที่ บุญเกื้อ ให้ไว้แล้ว *มหาวิทยาลัย' 15*. (2515). ยังได้คัดข่าวจากหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ที่ รายงานเหตุการณ์ในวันที่ 29 และให้ตัวเลขนิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมมาลงไว้ด้วย ซึ่งรายงานไม่ตรงกัน คือ *ชาวไทย* (29 กันยายน 2515) ระบุว่าไม่ต่ำกว่า 3 พันคน *เดลินิวส์* (30 กันยายน 2515) ให้ว่าเกือบ 3 พันคน *สยามรัฐ* (วันเดียวกัน) รายงานที่ 5 พันคน *The Bangkok Post* (วันเดียวกัน) ระบุว่ามากกว่า 4 พันคน *พิมพ์ไทย* (1 ตุลาคม 2515) ให้ที่กว่า 4 พันคน และ *เดลินิวส์* (1 ตุลาคม 2515) ให้เพิ่มเป็น 7 พันคน

สำหรับเหตุการณ์ในวันที่ 29 ประเสริฐ เล่าว่าไม่เป็นที่คาดคิดในหมู่อาจารย์มาก่อน เมื่อเขา มาถึง วศ. ในเวลาเช้า (เพื่อทำงานตามปกติ) ก็พบว่ามีรสบัสจำนวนมากจอดอยู่แล้ว และแม้ จะมีความพยายามจากทางด้านอาจารย์ที่จะเกลี้ยกล่อมให้นักศึกษาประท้วงกันอยู่ใน วศ. เท่านั้น แต่ก็ไม่สามารถระงับเหตุได้ ฝ่ายอาจารย์จึงต้องตามไปที่ลานพระบรมรูปทรงม้าด้วย ประเสริฐ บรรยายสถานการณ์เมื่อเขาตามไปถึงที่ชุมนุมว่า:

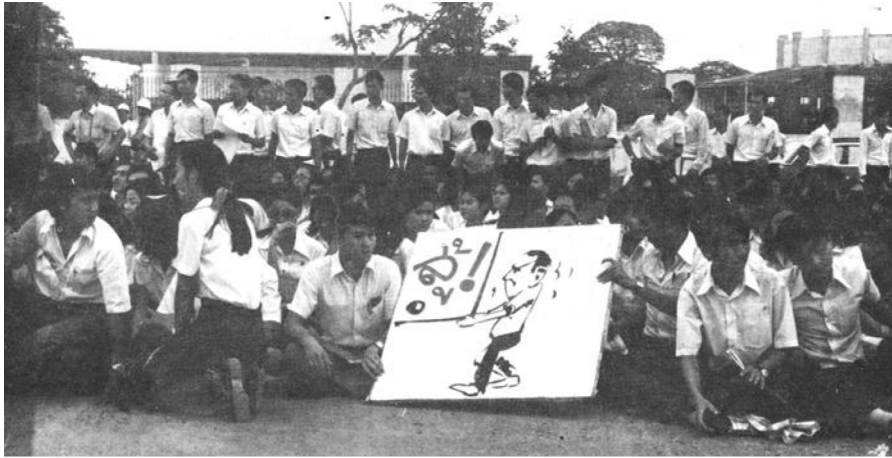
นิสิตนักศึกษาอยู่ในสภาพเรียบร้อย มีการพูดผ่านเครื่องขยายเสียงเพื่อขอเข้าพบ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ... บริเวณทางเข้าสนามเสือป่ามีทหารกลุ่มใหญ่อาวุธครบมือตรึง กำลังอยู่หนาแน่น และมีกำลังทหารกระจายอยู่โดยรอบลานพระบรมรูปทรงม้า นิสิต นักศึกษาทั้ง 8 วิทยาเขตเริ่มทยอยเข้ามาที่ลานพระบรมรูปทรงม้ามามีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นหลายพันคน และปรากฏว่าศิษย์เก่าที่ทราบข่าวก็มาสมทบ ทำให้บริเวณ นั้นเต็มไปด้วยคน ซึ่งไม่น่าเกิดขึ้นได้ในสภาวะการประกาศกฎรักษาความสงบ เรียบร้อยของประเทศ บรรดาอาจารย์ที่ติดตามมาก็มายืนแถวอยู่ตรงทางเข้าสนาม เสือป่า เรียกว่า ประจันหน้ากับทหาร โดยคิดว่าหากนิสิตนักศึกษาลุกฮือกันเพื่อจะเข้า สนามเสือป่าให้ได้ก็จะช่วยเจรจาประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายไม่ให้เกิดความรุนแรง แต่เหตุการณ์ทั่วไปยังดูสงบ¹

จนในตอนบ่าย จึงมีการหารือกับฝ่ายคณะปฏิวัติ โดยมี พล.ท.เฉลิมชัย จารุวัตร หัวหน้ากองประชาสัมพันธ์ของคณะปฏิวัติเป็นผู้ดำเนินการประชุม วงหารือประกอบด้วย พล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ, พ.ท. ณรงค์ กิตติขจร, ผู้บริหารระดับสูงในกระทรวงศึกษาธิการ (รวมถึง สาโรช บัวศรี ที่ขณะนั้นเป็นอธิบดีกรมการฝึกหัดครูด้วย), สุดใจ เหล่าสุนทร, ตัวแทนอาจารย์ (สุภรณ์ ศรีพหล, ปัญญา สมบูรณ์สิน, ประเสริฐ วิทยารัฐ, เฉลิมวงศ์ วัฒนสุนทร, ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์, อารี สุทธิพันธุ์, ชม ภูมิภาค, และ บุญสม ไชยโกษี), และตัวแทนนิสิต

1 สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522. (2545). หน้า 179. อนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จฯ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ประสานมิตรในวันที่ 10 มีนาคม 2516 โฆษกคนแรกในงาน (คุณหญิงอุบล หวะนันท์) ได้กราบบังคมทูลถึงเหตุการณ์ในวันที่ 29 กันยายน 2515 ไม่ใช่เพื่อให้ทรงทราบ (เพราะ ทรงทราบอยู่แล้ว หากเชื่อตามคำกราบบังคมทูล) แต่เพื่อแสดงความสำนึกหรือประกาศถึงพระมหากรุณาธิคุณในวันนั้น ซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่ง (แต่ไม่ได้มีพระราชดำรัสตอบอย่างไร):

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงทราบด้วยญาณวิถึว่าบรรดาพวกที่ที่มีความรู้มรอัน มีความซื่อซบใจ จนกระทั่งทูลทูลรายไป เดินเล่นแถวพระรูป (ปรบมือ) ... ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็ทรงเมตตาถูกช้างที่นี้ ขอถวายตัวเป็นลูกช้างเจ้าพ่อองค์ที่มีคน รำกัณฑ์เมื่อปีกลายนี้ ทรงเกรงว่าลูกช้างจะโดนแกสน้ำตา จะโดนผลึกเข้าไปในสวนอัมพร ก็เลยทรงรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ไป อารักขา ดูแลว่าอย่าให้ลูกช้างทั้งหลายนี้เป็นอันตรายเลย (ปรบมือ) บรรดาพวกที่อยู่ที่นี่ก็ซาบซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณ และจะจดจำสั่งสอนกันไปไว้ไม่รู้จักลืมเลือน (สำนักราชเลขาธิการ. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 109-110.)

นักศึกษา (บุญเกื้อ ควรหาเวช, วัชรินทร์ แก้วลา, วรพจน์ โภคทรัพย์, โกสินทร์ ประภัสสร, วิทยา มโนรัตน์, ภิญญู ทองชัย, และ สุเมธ เศรษฐชัยบดี) ผลการประชุมคือให้ฝ่าย วศ. ทำโครงการเสนอต่อคณะปฎิวัติ แต่ขอเรียกร้องจากฝ่ายนิสิตนักศึกษาที่ต้องการพึ่งคำชี้แจงจากหัวหน้าคณะปฎิวัติไม่เป็นผล

ภาพ: นิสิตนักศึกษา วศ. ชุมนุมกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้าในวันที่ 29 กันยายน 2515
ที่มา: สี่สิบสองปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2534. (2534). หน้า 32.

เวลา 16.00 น. ตามการรายงานของ *ไทยรัฐ* (30 กันยายน 2515) ผู้แทนนิสิตนักศึกษาออกมาชี้แจงกับนิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมอยู่ว่าคณะปฎิวัติขอให้ วศ. ทำโครงการเสนอมาแล้วจึงจะพิจารณาจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยให้ แต่ไม่เป็นที่พอใจของนิสิตนักศึกษาที่มาร่วมชุมนุม เพราะต้องการให้คณะปฎิวัติจัดการเรื่องยกฐานะให้ได้ จากนั้น คณะปฎิวัติได้เชิญอาจารย์และผู้แทนหนังสือพิมพ์เข้าไปชี้แจง และมอบให้ เต็มสิริ บุญยสิงห์ ไปชี้แจงกับนิสิตนักศึกษาให้เข้าใจ แต่ก็ไม่เป็นที่พอใจ จนเวลา 20.00 น. นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ก็ยังไม่ได้แยกย้ายกลับ ในเวลา 20.10 น. ตามการรายงานของ *ไทยรัฐ* เช่นกัน พ.ท. ณรงค์ กิตติขจร ก็ออกมาพบนิสิตนักศึกษา กล่าวยืนยันว่า “หากโครงการที่เสนอมาดีและสมบูรณ์ ก็จะกราบบังคมทูลขอพระราชทานตั้งชื่อมหาวิทยาลัยให้ นิสิตพอใจคำชี้แจงดังกล่าว และได้แยกย้ายกันกลับบ้านเมื่อเวลา 20.40 น.”¹ ภายหลัง ณรงค์ ยังได้ไปปาฐกถาให้ความหวังกับการยกฐานะที่ประสานมิตรอีกด้วย

หลังจากวันที่ 29 กันยายน การเคลื่อนไหวยังมีต่อไป แต่ไม่ได้มีการชุมนุมนอก วศ. อีก และที่สำคัญ หลังจากเมื่อตั้งรัฐบาลใหม่ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2515 แล้วคณะรัฐมนตรีไม่

¹ อ้างจาก *มหาวิทยาลัย' 15*. (2515). หน้า 75.

ได้มีมติยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยตามโครงการที่เสนอไป (ยังให้เป็นกรมหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการตามประกาศคณะปฏิวัติ) นิสิตนักศึกษาก็เริ่มมีแนวโน้มที่จะโยกย้าย การยกฐานะเข้ากับการเรียกร้องประชาธิปไตย วันที่ 26 มกราคม 2516 มีการประท้วงเผาหุ่น อภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนใหม่ที่ประสานมิตร เอกสารโรเนียวที่พิมพ์ขายในวันนั้น มีลักษณะที่ “เสียงแข็ง” ชื่น โจมตี จอมพลถนอม กิตติขจร ว่า “เล่นละครล่อหลอกเรามาตลอด” และยืนยันที่จะขอพบหน้า ถนอม “ในเมือง” มีบางส่วนเท่านั้นที่จะพบ “ในป่า” พร้อมกับท้าทายว่าหากจะ “ใช้กำลังตำรวจ ทหารกับพวกเรา ขอได้โปรดยืนยันให้ตรงไปตรงมา พวกเราก็พร้อมที่จะไม่พูดด้วยแล้วและตลอดไป” และโจมตี อภัยว่า “มิใช่ตัวแทนของปวงชนผู้เป็นประชาธิปไตย เขาจึงไม่มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะใช้ความดีอันเข้ามาบังกินเงินเดือนในตำแหน่งของคนใช้สติปัญญา”¹ (แต่ไม่ได้โจมตี ถนอม ตรงๆ ด้วยประเด็นนี้)

ในเดือนกุมภาพันธ์ หลังวารสารด้านการศึกษา *วิทยาสาร* ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (1 มกราคม 2516) ลงบทสัมภาษณ์ อภัย ที่เห็นว่าการเป็นวิทยาลัยของ วศ. นั้น “ดีแล้ว” และกระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์หนังสือเล่มบางๆ ชื่อ *คำปราศรัยของนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และคำชี้แจงและข่าวกระทรวงศึกษาธิการ* ซึ่งมีคำชี้แจงเหตุผลที่ไม่ยกฐานะ วศ. ด้วย² “คณะนิสิตนักศึกษา” ได้จัดพิมพ์สมุดขนาดเล็ก ชื่อ *การยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย* จำนวนถึง 1 หมื่นเล่ม เพื่อชี้แจงกับ “ประชาชนหรือแม้แต่บุคคลในวงราชการ จำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย” มีการลำดับให้ผู้อ่านเห็นความเคลื่อนไหวยกฐานะตั้งแต่ปี 2512 และตบประเด็นว่าการที่คณะปฏิวัติ “สัญญา” จะให้รัฐบาลใหม่พิจารณาโครงการยกฐานะ วศ. แต่กระทรวงศึกษาธิการในรัฐบาลใหม่กลับแถลงว่าไม่มีนโยบาย “เปลี่ยนชื่อหรือสภาพ” วศ. เป็นมหาวิทยาลัยนั้น “เห็นได้ว่านโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนแปลงไปตามผู้นำขาดนโยบายที่เป็นขบวนการต่อเนื่องแบบลูกโซ่ นับว่าเป็นนโยบายที่มีขอบในระบอบแบบแผนการปกครองแบบประชาธิปไตย”³

พร้อมกันไปกับนั้น นิสิตนักศึกษาก็มองว่าการเคลื่อนไหวยกฐานะเป็นสิ่งเดียวกับการทำเพื่อประเทศชาติ เมื่อนิสิตนักศึกษาจัดพิมพ์หนังสือ *สื่อแห่งธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป* หลัง

¹ กลุ่มนิสิตนักศึกษา 16 กันยายน. “แฉเบื้องหลัง..... คนตลปตะแสง”. (2516). หน้า 1-2, [16]. หน้าปกของเอกสารก็พุ่งเป้าโจมตีไปที่ อภัย โดยตรงด้วย คือระบุว่า “พิมพ์ขายเป็นอนุสรณ์ในงานราษฎร์ทานเพลิงศพ พระอภัย จันทะมณี ณ เมรุกลางทุ่งแสนแสบ วันพุธ แรม 6 ค่ำ เดือนยี่ จัตวาศก 1334 เวลา 17.30 น.” (การขีดเส้นใต้เป็นของต้นฉบับ)

² “สัมภาษณ์ นายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ.” (2516, 1 มกราคม). *วิทยาสาร* ปีที่ 24 ฉบับที่ 1. หน้า 9. และ *คำปราศรัยของนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และคำชี้แจงและข่าวกระทรวงศึกษาธิการ*. (2516). หน้า 22-23.

³ *การยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย*. (2516). ข้อความอ้างอิงที่เน้นเป็นของต้นฉบับ.

การเสด็จ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ประสานมิตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2516 “บทนำ” ในหนังสือก็ประกาศว่าการยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัยเหมือนสถาบันครูในอารยประเทศจะช่วยสร้างประสิทธิภาพของครูที่เป็นส่วนสำคัญของการศึกษาอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ ทั้งได้ย้ำด้วยว่าไม่ใช่การทำเพื่อตนเอง (“ถ้าเพื่อตัวของเราเองก็ไม่รู้จะต่อสู้ไปทำอะไร” และ “ประเทศชาติช่วยเรา เราจึงช่วยประเทศชาติ และวิทยาลัยช่วยเรา เราจึงช่วยวิทยาลัย”)¹

กระทั่งในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เมื่อกระทรวงศึกษาธิการสั่งห้ามนิสิตนักศึกษาในสังกัดทำกิจกรรมร่วมกับ ศนท. ก็ทำให้ปฏิกริยาต่อต้านกระทรวงมีมากขึ้น *ไทยรัฐ* (27 กันยายน 2516) รายงานว่าเพราะคำสั่งดังกล่าวส่อให้เห็นว่ากระทรวงไม่ยอมรับว่า วศ. “เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นปริญญาซึ่งมีฐานะเท่ากับมหาวิทยาลัยทุกประการ” ทั้งที่ก่อนหน้านี้เคยยืนยันว่า วศ. “มีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับมหาวิทยาลัย”² และด้วยความต้องการเป็นมหาวิทยาลัยและการเชื่อมตัวเองเข้ากับความเคลื่อนไหวทางการเมืองก็ทำให้นิสิตนักศึกษาของ วศ. “พร้อมอยู่แล้ว” ที่จะเข้าร่วมเหตุการณ์นั้น วันที่ 9 ตุลาคมมีแถลงการณ์ของกลุ่มอิสระ วศ. ประสานมิตร เรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่ถูกจับกุมและให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปีนั้น แล้วในวันรุ่งขึ้น นิสิตนักศึกษาจาก วศ. ก็เข้าร่วมชุมนุมที่ธรรมศาสตร์³

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ไม่นาน ชื่อเรียกร้องจากฝ่าย วศ. ก็เป็นผล เป็นที่แน่นอนว่าปัญหาการยกฐานะจะคลี่คลายไปในทางที่นิสิตนักศึกษาเรียกร้อง นั่นคือ วศ. จะโอนจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐที่เพิ่งตั้งขึ้นเมื่อปี 2515 แทนเหมือนกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ไม่ต้องจำกัดบทบาทไว้เฉพาะการผลิตครูปริญญาป้อนกระทรวงต้นสังกัดเดิมต่อไป และจะได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยที่สามารถผลิตบัณฑิตนอกสาขาการศึกษาได้ มองในแง่นี้ การทวิบทบาทต่อรองและเป็นพลังทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ จึงเท่ากับเป็นเงื่อนไขที่เอื้อและเร่งรัดให้การยกฐานะเป็นไปได้มากกว่าการชี้ขาดด้วยนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศที่มีอยู่ แม้โดยตัวมันเองแล้ว 14 ตุลาคม จะไม่ได้เกี่ยวข้อโดยตรงกับปัญหานี้ก็ตาม

3. เสด็จ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ วศ. กับการยกฐานะ

นอกไปจากการเสนอเรื่องยกฐานะ วศ. ขึ้นไปพิจารณาตามขั้นตอนในระบบราชการ

¹ นิสิต นักศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา. “บทนำ.” ใน: *ลือแห่งธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป*. (2516). หน้า ก-ข.

² ข่าวตัดใน หจข., ก/ป7/2516/13 นักศึกษาและกลุ่มพลังต่างๆ: คำสั่งควบคุมการอภิปรายในมหาวิทยาลัย.

³ ดู ข่าวตัดใน หจข., ก/ป7/2516/17 เหตุการณ์ไม่สงบเนื่องจากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ : รายงานข่าวและภาพจากหนังสือพิมพ์รายวันที่เก็บทั้งฉบับ.

และการเคลื่อนไหวจากฝ่ายนิสิตนักศึกษาแล้ว ความเป็นไปได้ของการเป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อ พระราชทานยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์ด้วย จุดเริ่มต้นของ “พระมหากรุณาธิคุณ” นี้คือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จฯ พระราชทานปริญญาบัตรและรับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์และฉลองพระองค์ครุยในปี 2502 แต่ความสัมพันธ์นี้ยังไม่มีลักษณะที่เป็น “ส่วนพระองค์” ต้องรอนจนกระทั่งปี 2512 ที่ทรงรับเชิญเสด็จฯ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ วศ. ประสานมิตร ซึ่งอยู่ในช่วงจังหวะแห่งความเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาปลายยุครัฐบาลทหารที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทางการเมือง ความสัมพันธ์นี้เองที่เอื้อให้มีการขอพระราชทานและพระราชทานชื่อให้กับมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะมาจาก วศ.

การเสด็จฯ พระราชทานปริญญาบัตรตั้งแต่ปี 2502 นั้น บุญสม ก้านสังวร ซึ่งจบการศึกษาและเป็นอาจารย์ที่ วศ. เล่าว่า “นิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีส่วนร้องเรียนขึ้นไปยังผู้ใหญ่ว่าปริญญาบัตรนั้นใครๆ ก็รับกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทั้งนั้น แต่ทำไมบัณฑิตของเรารับกับท่านนายยกฯ บ้าง รับกับรัฐมนตรีศึกษาฯ บ้าง”¹ เท่ากับว่า “ในใจ” ของนิสิตนักศึกษา การรับพระราชทานปริญญาบัตรจากพระหัตถ์จะเป็นเครื่องหมายบอกความทัดหน้าเทียบตากับผู้ที่ยกจาก “มหาวิทยาลัย” อื่นๆ (ก่อนปี 2502 การพระราชทานปริญญาบัตรมีเฉพาะที่จุฬาย, เกษตรศาสตร์, ธรรมศาสตร์, และแพทยศาสตร์) โดยก่อนหน้านี้ การรับปริญญาบัตรของ วศ. แม้จะมีมา 3 ครั้งแล้ว แต่ก็ “ประสาท” ให้โดย พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ปี 2497), จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี (ปี 2499), และ ม.ล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ปี 2500)

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ จึงได้เสด็จฯ วศ. เป็นครั้งแรกที่ประสานมิตรในการพระราชทานปริญญาบัตรเมื่อปี 2502 และเสด็จฯ ต่อเนื่องมา (ยกเว้นปี 2503 สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์เสด็จแทนในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และปี 2506 งดพิธี เพราะ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงอสัญกรรม) รวมถึง วศ. ในส่วนภูมิภาค พระองค์ก็เริ่มเสด็จฯ ในปี 2515 ที่พิษณุโลก ตามด้วยมหาสารคามในปี 2516 และสงขลาในปี 2517² นอกจากนี้ ในคราวเสด็จฯ พระราชทานปริญญาบัตรเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2510 พระองค์ยังได้พระราชทาน “ทุนภูมิพล” ด้วย เป็นเงิน 5 หมื่นบาท มีพระราชประสงค์จะพระราชทานให้นิสิตนักศึกษาในปีการศึกษา 2511 ตามระเบียบที่ วศ. จะกำหนดขึ้น³

¹ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522. (2545). หน้า 44.

² พระบรมราโชวาท พระราโชวาท พระโอวาท พิธีพระราชทานปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์และปริญญาบัตรวิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช 2502-2551. (2552).

³ หจข., สบ.5.11.6/48 ขอเชิญประชุมสภามหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ครั้งที่ 2/2511 (พ.ศ. 2511).

มาในปี 2512 ก็ทรงรับเชิญเสด็จฯ เยี่ยม วศ. เป็นการส่วนพระองค์และทรงดนตรีพระราชทาน ซึ่งพระราชกรณียกิจที่ให้ความเป็นกันเองกับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ ในลักษณะนี้มีเฉพาะในช่วงก่อน 14 ตุลาคม เท่านั้น เริ่มครั้งแรกในปี 2500 เมื่อนิสิตจุฬาฯ เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเมื่อวันที่ 6 กันยายน ณ สวนอัมพร ในโอกาสที่พระราชธิดาพระองค์เล็กประสูติตรงกับวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จฯ พระราชทานปริญญาบัตรที่จุฬาฯ โดยในวันนั้น ทรงขวนนินิตให้อยู่ฟังวงดนตรีของพระองค์ที่เล่นออกอากาศทางสถานีวิทยุ อ.ส. ด้วย¹ ต่อมา จึงได้ทรงดนตรีพระราชทานนิสิตนักศึกษาที่อื่นๆ อีก คือธรรมศาสตร์, เกษตรศาสตร์, วศ., และมหิดล ตามลำดับ ทำให้ วศ. ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์มากขึ้น คือไม่ได้มีความสัมพันธ์เฉพาะในลักษณะที่เป็นทางการผ่านพิธีพระราชทานปริญญาบัตรเท่านั้น บรรยากาศของวันทรงดนตรีจะมีความเป็นกันเองกว่า พระราชดำรัสสดในวันนั้นก็จะมีส่วนที่อยู่ในความสนใจของนิสิตนักศึกษา ต่างจากพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรที่เป็นทางการ

แต่เช่นเดียวกับการเสด็จฯ พระราชทานปริญญาบัตร การเสด็จฯ เยี่ยมและทรงดนตรีนั้น ริเริ่มขึ้นมาจาก วศ. สมพงษ์ ประทุมทอง เล่าในหนังสือ *ร่มเกล้า* ว่านิสิตนักศึกษาและอาจารย์ได้ “แสดงความประสงค์ต่อทางวิทยาลัย” ให้กราบบังคมทูลเชิญ² สุดใจ เหล่าสุนทร รักษาการอธิการในขณะนั้นจึงทำหนังสือโดยความเห็นชอบของ สุกิจ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และพระราชธิดาสองพระองค์เล็ก โดยทรงรับเชิญเสด็จฯ ในวันที่ 15 มีนาคม 2512³ และได้เสด็จฯ ต่อมาประจำอีก 4 ปี คือวันที่ 14 มีนาคม 2513, 13 มีนาคม 2514, 18 มีนาคม 2515, และ 10 มีนาคม 2516 สำหรับเหตุผลของการกราบบังคมทูลเชิญ แม้จะไม่ถูกเล่าไว้ แต่ก็คงเป็นเช่นเดียวกับในการ “ร้องเรียน” ขอรับพระราชทานปริญญาบัตร คือเป็นท่าทีภายใต้อุดมการณ์กษัตริย์นิยมของนิสิตนักศึกษาช่วงนั้นที่ปรารถนาจะแข่งขันให้ได้มาซึ่งสถานะพิเศษทางสังคมเหมือนกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่เป็น “มหาวิทยาลัย” ผ่านการเชื่อมโยงตัวเองกับสถาบันกษัตริย์ให้แนบสนิทขึ้น

อย่างไรก็ตาม การทรงดนตรีที่ประสานมิตรก็ต้องถือว่าซ้ำกว่าที่อื่นมาก ขณะที่จุฬาฯ นั้น เสด็จฯ ในปี 2501, ธรรมศาสตร์เริ่มในปี 2505 ที่สวนอัมพร, และเกษตรศาสตร์เริ่มในปี 2506 แต่ที่ วศ. ต้องรอนจนถึงทศวรรษถัดมา ในแง่ที่ ประเด็นสถานะทางสังคมข้างต้นจึง

¹ หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิ์กุล. (2500, 23 ตุลาคม). “บันทึกเรื่องนิสิตนักศึกษาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2500.” *มหาวิทยาลัย ฉบับนิยมหาราชานุสรณ์*. หน้า 2-8.

² *ร่มเกล้า*. (2516). หน้า 1-3.

³ แต่ในวันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เสด็จฯ พระองค์เดียว เนื่องจากพระราชธิดาประชวร

ไม่ใช่เหตุผลที่ “พอ” ในตัวเองของการกราบบังคมทูลเชิญเสด็จ เยี่ยมและทรงดนตรีที่ วศ. แต่ (แม้จะไม่พบหลักฐานที่ยืนยันได้ชัดเจน) อย่างที่เห็นแล้วในหัวข้อก่อน ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2510 ความคิดที่จะยกฐานะ วศ. ให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีขึ้นแล้วนั้น น่าจะเป็นเงื่อนไขเร่งรัดให้การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์เหมือนที่มหาวิทยาลัยอื่นมีกลายเป็นเรื่องจำเป็นขึ้น

ด้วยเหตุผลแบบนี้เอง ตั้งแต่ปีแรกที่เสด็จ ทรงดนตรี คุณหญิงอุบล หวะนันทน์ รองอธิการ วศ. ปทุมวัน โฆษกของงานก็ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานเพลงประจำ วศ. (ก่อนหน้านี้นี้ ตามที่มีพระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลขอของ อุบล มีจุฬาฯ, ธรรมศาสตร์, และเกษตรศาสตร์ที่ได้รับพระราชทานเพลงแล้ว ศิลปากรกับที่อื่นก็ขอพระราชทานมา แต่ยังไม่ได้ทรงพระราชทานให้)¹ ในคราวเสด็จ ปี 2514 หลัง วศ. ทำเรื่องยกฐานะแล้วก็มีการกราบบังคมทูลขอพระราชทาน “พระนาม” มาเป็นชื่อมหาวิทยาลัย ดังกล่าวไปแล้วในหัวข้อแรก และในปี 2516 เมื่อ วศ. ได้รับการยกฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น ไม่ใช่เป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดเดียวกับที่อื่นๆ ก็มีการ “ชิง” ขอชื่อพระราชทานล่วงหน้าไว้สำหรับมหาวิทยาลัย ดังที่กล่าวแล้วเช่นกัน พร้อมกับขอพระราชทาน (ทวง) เพลงประจำสถาบันอีกครั้งหลังจากที่มติดได้ “ทูลเตือนเรื่องเพลงของมหาวิทยาลัย”²

ปี 2514 เป็นครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ แสดงพระราชดำริถึงการยกฐานะตรงๆ³ เพราะ (ตามพระราชดำรัสของพระองค์เอง) “มาถึงก็มีข้อสอบให้แก้ปัญหา” (คือ สุกิจ นิมมานเหมินท์ กราบบังคมทูลขอใช้ “พระนาม”) ทรงเริ่มต้นพระราชดำรัสกับนิสิตนักศึกษาด้วยการหยอก สุกิจ โดยทรงเรียกเขาว่า “ท่านนายกสภามหาวิทยาลัย” และรับสั่งต่อไปว่า “เรียกว่ามหาวิทยาลัย เพราะว่าไหน ๆ จะเป็นมหาวิทยาลัย” แล้วมีพระราชดำรัสชวนให้พิจารณาว่า “มหาวิทยาลัย” นั้น จะเทียบได้กับ “ยูนิเวอร์ซิตี” ในภาษาฝรั่งได้หรือไม่ ทรงแปลความหมายของ “ยูนิเวอร์ซิตี” ว่า “ถ้าดูดี ๆ แล้วของในต่างประเทศเขาถือว่าเป็นชุมนุมคอลลีเจอย่างหนึ่งคือว่ายูนิเวอร์ซิตีเป็นที่รวมของคอลลีเจต่าง ๆ” ทรงเห็นว่าในภาษาไทย “จะตั้งเป็นมหาวิทยาลัยก็ได้ แต่ถ้าแปลเป็นยูนิเวอร์ซิตี้ออฟเอดิเคชันก็อาจทำให้ฟังดูประหลาดสำหรับฝรั่ง สำหรับเราไม่เป็นไร” (คงจะมีพระราชดำริอยู่ในพระทัยว่ามหาวิทยาลัยที่จะยกฐานะขึ้นจาก วศ. จะเน้นเฉพาะด้านการ

¹ ดู สำนักราชเลขาธิการ. (2513). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2511 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2512*. หน้า 99.

² สำนักราชเลขาธิการ. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 112-113.

³ อันที่จริง พระราชดำรัสในคราวเสด็จ เมื่อปี 2512 ก็ดูมีนัยถึงเรื่องการยกฐานะ วศ. ไม่ว่าจะโดยตั้งพระราชหฤทัยหรือไม่ก็ตาม พระองค์รับสั่งถึงเรื่องการย่อความ จับใจความ โดยทรงสมมติประโยค “วันนี้ยินดีมาก ที่ได้มามหาวิทยาลัยนี้ เออที่วิทยาลัยนี้” ขึ้นมาใช้ชี้ให้เห็นว่าหากจับความได้ไม่หมดก็จะเข้าใจผิด เป็นว่า “วันนี้ยินดีมากที่ไม่ได้มาวิทยาลัย” หรือ “ไม่ใช่มหาวิทยาลัย” แทน (สำนักราชเลขาธิการ. (2513). *เล่มเดิม*. หน้า 91.)

ศึกษา) ด้วยนิยามเช่นนี้ สำหรับพระองค์ จึงเป็นปัญหาว่าเมื่อยกฐานะ วศ. แล้วจะใช้ “ที่รวมของคอลเลจ” หรือไม่ ดังนั้น แม้จะมีพระราชดำรัสเองว่าไม่ทรงขัดข้องกับการจะเป็น “มหาวิทยาลัย” แต่ก็ทรงยกตัวอย่างว่าสถาบันอุดมศึกษาทั้งใน “ภาษาไทยและต่างประเทศ” ที่เป็น “โรงเรียน” ก็มี:

คำว่าสถาบันการศึกษา มีทั้งในภาษาไทยและต่างประเทศมีหลายอย่างในภาษาไทยก็มีคำว่าโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา เรียกว่าโรงเรียน ... โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ก็เป็นโรงเรียนทั้งนั้น โรงเรียนเสนาธิการก็เป็นโรงเรียนทั้งนั้น ... ในภาษาอังกฤษก็เหมือนกัน มีถึงชั้นโรงเรียน แพทย์ก็เรียกโรงเรียนเหมือนกัน ในภาษาฝรั่งเศสเอกอล ก็มีถึงชั้นโรงเรียน อย่างโรงเรียนหรือวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ... ก็เป็นโรงเรียนเฉยๆ เขาก็ไม่เดือดร้อนอะไร¹

ทรงมีพระราชดำรัสตัดด้วยว่า “กลัวอย่างเดียวในการพูดอย่างนี้เดี๋ยวจะแปลว่าเสด็จมาเยี่ยมมหาวิทยาลัย[วิชา]การศึกษายกย่องให้เป็นมหาวิทยาลัย” ทรงชี้ว่าพระองค์ไม่มีสิทธิ์นั้น “เป็นเรื่องของทางรัฐบาลท่าน” สำหรับการขอ “พระนาม” มาใช้นั้น มีพระราชดำรัสว่าไม่ทรงทราบมาก่อน และรับสั่งถึง “ข้อสอบเดิม” ว่า “ขอชื่อเฉยๆ” (แปลว่าเคยมีการกราบบังคมทูลขอชื่อไปก่อนแล้วแน่ๆ แต่ไม่ใช่ขอ “พระนาม” ผมยังไม่พบเอกสารเรื่องนี้ เป็นไปได้ที่จะมีการกราบบังคมทูลแบบไม่เป็นทางการไว้แล้ว) และได้ทรงเตรียมที่จะตั้งชื่อให้มหาวิทยาลัยรับสั่งต่อไปว่า “วิชาการศึกษา” เป็นคำที่ “สวยมากแล้ว” แต่ “ถ้าเห็นว่าไม่สวยก็จะแปลได้ ก็พยายามหาทางภาษาบาลี ก็ไม่อยากจะไปหาในภาษาฝรั่งเพราะเดี๋ยวจะต้องมาใช้คำว่ามหาวิทยาลัยเอดิเกชั่น หรืออะไร” แล้วทรง “ตัดบท” เรื่อง การขอพระราชทานพระนามไป (ดูที่หัวข้อแรก)

เมื่อเสด็จฯ ในปี 2515 ก่อนมีพระราชดำรัส บุญถิ่น อัตถากร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งทำหน้าที่แทนรัฐมนตรี ประธานสภา วศ. โดยตำแหน่งหลังการปฏิวัติในปลายปี 2514 ได้กราบบังคมทูลสำนักในพระมหารุณาคูณ ขอพระราชทานพระบรมราโชวาท, ทรงดนตรี, และพร ไม่มีเรื่องการเป็นมหาวิทยาลัยและขอพระราชทานชื่ออย่าง ที่ สุกนิมมานเหมินท์ ทำ พระราชดำรัสถึงเรื่องการยกฐานะก็สั้นกว่ามาก (เพียง 5 บรรทัด)² แต่ก็ยังมีรับสั่งถึงเรื่องชื่อว่า “เมื่อยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยแล้ว ก็คงเป็นเรื่องที่จะตามมา แต่ว่ายัง

¹ หจ.มศว., 2.2 พิธีพระราชทานปริญญาบัตร กล้องที่ 1. พระราชดำรัสที่อ้างในย่อหน้าถัดไปก็มาจาก แหล่งเดิม.

² ดู สำนักราชเลขาธิการ. (2516). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2514 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2515*. หน้า 141.

ตอนนี้ไม่ทราบว่าจะเรื่องราวจะเป็นอย่างไรจึงไม่ขอพูด” แม้พระราชดำรัสจะมีลักษณะสงวนท่าที ไม่ทักท้วง ไม่เห็นชอบ แต่ก็คือทรงตอบรับไว้ล่วงหน้าก่อนจะมีการยกฐานะ วศ. จริงๆ เท่ากับ ทรงคาดถึงการยกฐานะไว้ (จึงรับสั่งถึงเรื่องชื่อ) โดยนัยแล้วจะแปลว่าไม่ทรงสนับสนุนการยกฐานะไม่ได้เลย

ยิ่งในปี 2516 แม้จะไม่ทราบได้ว่าคำกราบบังคมทูลก่อนมีพระราชดำรัสมีเรื่องยกฐานะหรือไม่ แต่พระราชดำรัสเองจะให้น้ำหนักกับการยกฐานะชัดเจนมาก มีรับสั่งถึง “คนคัดค้าน” ว่า “ขอสนับสนุน แม้จะมีคนคัดค้านก็ขอสนับสนุนร้อยเปอร์เซ็นต์” แม้ไม่ได้ทรงระบุถึงใคร แต่คงไม่พ้น อภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนใหม่ที่ปฏิเสธเรื่องยกฐานะและถูกประท้วงเผาหุ่นไปในปีปลายเดือนมกราคม¹ ก่อนทรงดนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ยังรับสั่งด้วยว่าได้ทอดพระเนตรเอกสารโครงการยกฐานะคร่าวๆ (“ตะกี้ไปอ่านที่ได้ตั้งปัญหา”) และแม้จะทรงท้วงว่า “ไม่ค่อยเชื่อ” ที่ “มีบันทึกพูดถึงว่า จะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมาโดยที่ไม่ต้องใช้เงินงบประมาณเพิ่มเติมสักสตางค์แดงเลย” เพราะทรงเห็นว่าตามที่ “บันทึก” ระบุว่าจะมีการตั้งคณะ “แบบมหาวิทยาลัย” ไม่ใช่ “โนทางเป็นครู” นั้น “ลำบากอยู่” ที่จะใช้ “งบประมาณเดิม” แต่การท้วงนั้นมีลักษณะที่เป็นการแนะนำมากกว่า พระราชทานคำแนะนำให้กับ วศ. ต่อไปว่า:

การที่จะทำบันทึกหรือจะขอร้องอะไร ก็ไม่ทราบว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ ก็น่าจะให้ศึกษาปัญหาให้ลึกกว่านี้อีก สำหรับในด้านผู้ที่เขียนบันทึกเอาไว้ กลับไปวันนี้ ก็เรียกประชุมกันเลย แล้วก็วันนี้วันเสาร์ อย่างดีพรุ่งนี้วันอาทิตย์ ทำงานทั้งวันก็ได้ ทำบันทึกมาใหม่สักสามเท่าตัวนี่ก็อาจดีกว่า ... เมื่อทำบันทึกเรียบร้อยก็ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการศึกษาหรือในการจัดงานในวิทยาลัยนี้หรือในกระทรวงไปพิจารณาตามแนวความคิด ... การร่างโครงการ ทั้งในด้าน ในด้านของวิทยาลัย และกระทรวง ก็ขอให้ไปพิจารณา พรุ่งนี้เป็นวันอาทิตย์นอกเวลาราชการก็ยังได้ คือการขอร้องนี้มีได้ขอร้องเฉพาะฝ่ายผู้ที่ดิน ขอร้องฝ่ายผู้ที่ต้อนรับผู้ที่ดินเหมือนกัน ถ้าให้ทุกคนได้พิจารณา เพราะว่าบันทึก “ขัดขาป่าบ” แล้วเดินไม่ได้ถึงไหนแล้ว ผู้ที่คอยก็อดไม่ได้ที่จะต้องขัดขาตัวเองเหมือนกัน มันก็เลยยุ่ง ความยุ่งยากของทั้งเรื่องนี้มาจากเดินไปเดินมาไม่ดูชา²

¹ จันทนา พรหมเศรษฐี เล่าไว้ในภายหลังในหนังสือ สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522. (2545). หน้า 100. ว่าหลังมีพระบรมราชโองการและเสด็จฯ กลับแล้ว นิสิตนักศึกษาต่าง “ตื่นเต้นดีใจกับพระบรมราชโองการ จับกลุ่มคุยกันส่งเสียงดังทั่วไปทั้งสนามฟุตบอล หายโกรธทำนรัฐมนตรี อภัย จันทวิมล”

² สำนักราชเลขาธิการ. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 108.

ตอนท้าย ก่อนทรงดนตรีเพลงสุดท้ายปิดรายการ เมื่อทรงถูกกราบบังคมทูลขอเพลง และชื่อ ได้มีพระราชดำรัสถึงการทำให้เรื่องยกฐานะอีกครั้ง ใจความคือให้ทำเรื่องยกฐานะมี “เหตุผล” พอ ไม่ใช่ “ทิว” ของการเอาชนะให้ “อีกฝ่าย” แพ้ อย่างไรก็ดี ทั้งหมดของพระราชดำรัสในวันนั้น แม้จะรับรู้ไม่ได้ว่าน้ำหนักจริง ๆ ของพระสุรเสียงเป็นเช่นไร แต่เมื่อการยกฐานะเป็นเรื่องที่อยู่ในใจของ วศ. มาตลอด โดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษา บวกกับ “ความพร้อมใช้” (ready-to-use)¹ ของพระราชดำรัสเอง ในหน้าท้ายของหนังสือ *ล้อย่างธรรมจักร* จะต้องหมุนต่อไป ที่จัดพิมพ์เพื่อประกาศการต่อสัญญาของนิสิตนักศึกษาต่อไป จึงคัดเอาพระราชดำรัสเฉพาะตอนที่ทรงแนะนำให้ทำเรื่องการยกฐานะด้วยเหตุผลไปลง เฉพาะตอนที่ฟังดูให้กำลังใจทำเรื่องยกฐานะต่อไปและเตือนสติ พระราชดำรัสตอนที่คัดไปพิมพ์คือ:

พระบรมราโชวาท

“...ทำด้วยเหตุผล มิใช่ทำด้วยทิว ที่จะชนะหรือให้อีกฝ่ายแพ้ แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าถ้าทำด้วยความอะลุ่มอล่วย ไม่ใช่ปล่อยให้เขาไปหรือสงสารเขา แต่ว่าทำด้วยเหตุผลแท้ ๆ และถ้าทุกคนตั้งใจจะทำด้วยเหตุผลเพื่อส่วนรวม ทั้งของสถาบันและของประเทศชาติและกิจการ ก็เชื่อว่าสำเร็จเรียบร้อยและจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ถ้าเพียงแต่เอาหัวชนฝา ฝ่าฝืน...”

เสาร 10 มีนาคม 2516/วศ. ประสานมิตร²

ไม่เป็นปัญหาว่าจำนวนหนังสือที่พิมพ์มีที่มากนัก ความสำคัญของการเชิญพระราชดำรัสข้างต้นไปลงพิมพ์ (ในหนังสือเรียก “พระบรมราโชวาท”) อยู่ที่การได้เชื่อ, ยืนยัน, และเสนอออกไปว่าได้รับพระราชทานกำลังใจและทรงสนับสนุนการยกฐานะ วศ. อย่างมีเหตุผลต่างหาก เป็นการทำให้ “ส่วนรวม” ทำให้การ “ต่อสู้” กับ “อุปสรรคนานัปการ” ที่ทำให้การยกฐานะไม่ประสบผลมีพลังขึ้น³

การมีสถานะที่สัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ยังได้รับการยืนยันอีกครั้งหลัง 14 ตุลาคม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทรงแต่งตั้งสมัชชาแห่งชาติด้วยพระองค์เองจำนวน 2,347 คน เพื่อทำหน้าที่เลือกสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติในเดือนธันวาคม 2516 แทนสมาชิกชุดก่อน ในรายชื่อที่ สวคร ช่วยประสิทธิ์ เล่าไว้ มีอาจารย์และนิสิตนักศึกษา

¹ คำนี้ได้มาจาก สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. หน้า 148.

² *ล้อย่างธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป*. (2516). ไม่มีเลขหน้า.

³ ที่จริง การคัดพระราชดำรัสในวันทรงดนตรีไปพิมพ์ก็เคยมีแล้วเมื่อองค์การนิสิตนักศึกษา วศ. ประสานมิตรพิมพ์หนังสือ *ร่วมเกล้า* เป็นที่ระลึกในโอกาสเสด็จ เยี่ยมและทรงดนตรีในปี 2516 นั้นเอง โดยคัดตัดตอนพระราชดำรัสเมื่อปี 2515 จากหนังสือ *8 กรกฎาคม วศ. บางแสน* มาลง แต่ไม่ใช่ตัดตอนสั้น ๆ มาลงแบบเดียวกับในหน้าท้ายของหนังสือ *ล้อย่างธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป* ดู *ร่วมเกล้า*. (2516). หน้า 4-13.

จาก วศ. รวมอยู่ด้วย 29 คน (นั่นคือกว่าหนึ่งในร้อย) เป็นอาจารย์ 27 คน, นิสิต 1 คน, และ นักศึกษา 1 คน¹ อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีผลชี้ขาดการยกฐานะ เพราะค่อนข้างแน่นอนไปตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนแล้วว่า วศ. จะได้เป็นมหาวิทยาลัย (ดูที่หัวข้อสุดท้าย) แต่ก็ไม่ได้ผิดความจริงเลยที่การเดินเรื่องและเคลื่อนไหวยกฐานะพยายามยึดโยงกับสถาบันกษัตริย์โดยเฉพาะตั้งแต่ปี 2512 มา พระราชดำรัสในปี 2516 เองก็มีลักษณะชี้้นำการยกฐานะอยู่ด้วย

4. พระราชทานชื่อ – ชื่อพระราชทาน ศรีนครินทรวิโรฒ

ไม่ทันครบเดือนดีหลัง จอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกไปตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 และมี “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” (สัญญา ธรรมศักดิ์) แล้ว ภายใต้จังหวะกระแสสูงของนิสิตนักศึกษา คณะรัฐมนตรีใหม่ก็รับหลักการให้สถานศึกษาในกระทรวงศึกษาธิการที่สอนในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งรวมถึง วศ. ด้วย โอนไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนเรื่องการยกฐานะ วศ. ให้ทบวงรับไปพิจารณา เอกสารคำชี้แจงของคณะกรรมการกลางนิสิตนักศึกษา วศ. ระบุว่าในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2516 ทบวงได้ประชุมร่วมกับผู้แทนของ วศ. และเห็นชอบกับการยกฐานะโดยไม่ต้องรวมกับสถาบันอื่น ส่วนเรื่องชื่อมหาวิทยาลัยจะขอพระราชทานต่อไป² จากนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติรับหลักการยกฐานะในวันที่ 15 มกราคม 2517 วศ. จึงทำหนังสือขอพระราชทานชื่อถึงสำนักราชเลขาธิการในวันถัดมา และในวันที่ 22 เดือนเดียวกันก็มีมติคณะรัฐมนตรีให้เสนอร่างพระราชบัญญัติต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้หลังได้รับพระราชทานชื่อแล้ว

ต่อมา จากรายงานใน *ประสานมิตร* ฉบับสุดท้าย (22 กุมภาพันธ์ 2517) คณะกรรมการกลาง วศ. ได้เข้าพบและรับแจ้งจากราชเลขาธิการ (ม.ล.ทวีสันต์ ลดาวัลย์) ว่าได้ทูลเกล้าฯ ชื่อมหาวิทยาลัยให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทรงเลือกแล้ว แต่ยังไม่ทรงโปรด คาดว่าจะได้ทราบในการเสด็จฯ ทรงดนตรีที่ประสานมิตรในปี³ กระทั่งวันที่ 6 มีนาคม สำนักราชเลขาธิการก็มีหนังสือแจ้งชื่อมหาวิทยาลัยที่พระราชทานแล้วถึง วศ. พร้อมระบุคำแปลมาในท้ายหนังสือนั้นว่า “(มหาวิทยาลัย) ที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร”⁴ แต่การเสด็จฯ ทรงดนตรีในปีนั้นไม่ได้มีขึ้น (ตั้งแต่ปี 2517 พระราชกรณียกิจทรงดนตรีตาม

¹ สาคกร ช่วยประสิทธิ์. (2555). *รู้อดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน*. หน้า 214. ทั้งนี้ สาคกร ไม่ได้ระบุชื่อทั้งหมดไว้ ชื่อเดียวที่ให้ไว้คือ สุดใจ เหล่าสุนทร อันที่จริง สาคกร เองก็เป็นหนึ่งในนั้นด้วย ส่วนคนอื่นๆ ที่มีรายชื่อ เช่น เต็มสิริ บุญยสิงห์, ทรงศักดิ์ ศรีภาพสินธ์, ทวีศรี ธนาคม, ประเสริฐ วิทยาธิรัฐ, พลกุล อังกินันท์, วรณยูพา สนทวงศ์ ณ อยุธยา, สุวิทย์ สรวัตตร, และ อารี สุทธิพันธุ์ เป็นต้น ดูรายชื่อสมาชิกสมัชชาแห่งชาติทั้งหมดได้ที่ *ราชกิจจานุเบกษา* ฉบับพิเศษ เล่ม 90 ตอนที่ 161 (2516, 10 ธันวาคม)

² อ้างถึงใน ยงยศ เล็กกลาง. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 3-4.

³ *ประสานมิตร* ฉบับสุดท้าย (2517, 22 กุมภาพันธ์). หน้า 1.

⁴ *รำลึกพระคุณ ศจ.ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. (2522). หน้า 114.

สถาบันอุดมศึกษาได้ตั้งไป) ถึงเดือนเมษายน คณะรัฐมนตรีก็ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่แต่งตั้งในเดือนธันวาคม 2516 พิจารณา และสภาภิลงมติในเดือนพฤษภาคม 2517 ให้บังคับใช้เป็นกฎหมายได้

ที่น่าสนใจ ตั้งแต่ต้นก็มีคำถามขึ้นว่า “ศรีนครินทร” ในชื่อพระราชทาน “ศรีนครินทรวิโรฒ” มาจากพระนามาภิไธยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีหรือไม¹ ในที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติวันที่ 26 เมษายน 2517 ประมวล กุลมาตย์ ได้ตั้งปัญหานี้กับรัฐบาล และถามว่า “ได้รับพระบรมราชานุญาตหรือยัง” เพราะ “หากสภานี้ไม่รับหลักการร่างกฎหมายนี้แล้ว ก็จะเป็นที่เสื่อมพระเกียรติ” เขาจึงเสนอให้เปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยวชิรลงกรณ์” (สะกดตามต้นฉบับ - คล้ายกับที่ “สุนทรบุรี” เสนอมาก่อนแล้ว) ใหญ่ ศวิตชาติ ก็ตั้งข้อสังเกตว่าในพระนามาภิไธยนั้น ไม่มี “วิโรฒ” (ใหญ่ เรียกผิดเป็น “สงขลานครินทรวิโรฒ”) จะใช้พระนามาภิไธยหรือไม่จึงเป็นปัญหา ต่อปัญหานี้ อรุณ สรเทศน์ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐได้ตอบว่าชื่อมหาวิทยาลัยนี้ได้รับพระราชทานมา แปลว่า “เป็นที่ชื่นชมของประชาชน” (ซึ่งผิดไปจากคำแปลจริง ๆ) ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระนามาภิไธยแต่อย่างใด²

กระทั้งในปัจจุบัน ความสงสัยนี้ก็คงเป็นปัญหาในใจของใครหลายคน เพราะอยากจะ “ใกล้ชิด” สถาบันกษัตริย์ให้มากขึ้นไปอีก มากยิ่งกว่าแค่ได้รู้ว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ” เป็นชื่อพระราชทาน ทว่าแม้จะคิด แต่ก็พูดได้ไม่เต็มปากว่า “ศรีนครินทร” ใน “ศรีนครินทรวิโรฒ” มาจากพระนามาภิไธย ทางออกที่ต้องดูไม่อาจเอื้อม แต่ก็แอบเนียนพอของความปรารถนานี้ก็ คือแบบที่ วิรุณ ตั้งเจริญ อธิการบดี มศว คนก่อนทำ นั่นคือเสี่ยงที่จะพูดตรง ๆ และบอกว่า “สอตคล้อง” กับพระนามาภิไธยแทน³

บรรณานุกรม

44 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2536. (2536). กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กลุ่มอิสระ วศ. ประสานมิตร. (2516). *แถลงการณ์ฉบับที่ 1 เรื่อง การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2556, จาก http://www.14tula.com/images/statement_scan/scan01.jpg

¹ พระนามาภิไธยนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทรงเฉลิมให้สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ในปี 2513

² รง.สนช. ชุดที่ 2 ครั้งที่ 27 วันศุกร์ที่ 26 เมษายน พุทธศักราช 2517.

³ วิรุณ ตั้งเจริญ. (2553). *สารอธิการบดี สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี*. (ออนไลน์).

- การยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย. (2516). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. (เอกสารเผยแพร่ข้อเท็จจริงการยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย)
- คณะนิสิตสาขาบริหารการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร. (2517). *ใครควรจัดการศึกษาประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญรัตน์.
- คำปราศรัยของนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และคำชี้แจงข่าวกระทรวงศึกษาธิการ. (2516). [กรุงเทพฯ]: กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ.
- ฉลอง สุนทราวาณิชย์. (2530, ธันวาคม). “ปฐมมหาวิทยาลัยวิพากษ์: เอกสารประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.” *บ้านไม่รู้โรย* ปีที่ 3 ฉบับที่ 11, หน้า 51-59.
- “แฉเบื้องหลัง..... คนตลบตะแลง”. (2516). เอกสารโรเนียว. [กรุงเทพฯ]: กลุ่มนิสิตนักศึกษา 16 กันยายน. (พิมพ์ขายเป็นอนุสรณ์ในงานราษฎรทานเพลิงศพ พระอภัย จันทมณี ณ เมรุกลางทุ่งแสนแสบ วันพุธ แรม 6 ค่ำ เดือนยี่ จัตวาศก 1334 เวลา 17.30 น.)
- ที่ระลึก อุกุบล หุวะนันท์ 22 เมษายน 2546. (2546). [กรุงเทพฯ]: ม.ป.พ.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2548). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. (2513). “การศึกษาเรื่องนิสัยการอ่าน รสนิยม และความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร และวารสาร ของนิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปีการศึกษา 2512.” *ปริญญาณิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา*.
- ประสานมิตร ปีที่ 2 ฉบับที่ 13 (2515, 20 สิงหาคม); ฉบับสุดท้าย (2517, 22 กุมภาพันธ์).
- พระบรมราชาโชวาท พระราโชวาท พระโอวาท พิธีพระราชทานปริญญาเกิตติมศักดิ์และปริญญาบัตรวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พุทธศักราช 2502-2551. (2552). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการโครงการประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่าแก่มหานคร. (จัดพิมพ์เนื่องในวาระประกาศเกียรติคุณ มศว 60 ปี ศรีสง่ามานคร “จุดเปลี่ยน มศว” 28 เมษายน 2552)
- มหาวิทยาลัย' 15. (2515). นครหลวงฯ: โรงพิมพ์พิชเนศ.
- ยงยศ เล็กกลาง. (2518). *การศึกษาเปรียบเทียบวิวัฒนาการของวิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัยในประเทศไทย*. ปริญญาณิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ร่วมเกล้า. (2516). กรุงเทพฯ: องค์การนิสิตนักศึกษา วศ. ประสานมิตร. (ที่ระลึกเนื่องในวัน

- เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นการส่วนพระองค์ ณ วิทยาลัย
วิชาการศึกษา ประสานมิตร วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2516)
- ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 89 ตอนที่ 145 (2515, 29 กันยายน); ฉบับพิเศษ เล่ม
90 ตอนที่ 161 (2516, 10 ธันวาคม); ฉบับพิเศษ เล่ม 91 ตอนที่ 112 (2517,
28 มิถุนายน).
- รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (รง.สนช.) ชุดที่ 2 ครั้งที่ 25 (วันศุกร์ที่ 19
เมษายน พุทธศักราช 2517); ชุดที่ 2 ครั้งที่ 27 (วันศุกร์ที่ 26 เมษายน พุทธศักราช
2517); ชุดที่ 2 ครั้งที่ 35 (วันศุกร์ที่ 24 พฤษภาคม พุทธศักราช 2517).
- รำลึกพระคุณ ศจ.ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
(2522). กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (จัดพิมพ์เนื่อง
ในโอกาสครบรอบ 30 ปีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 29 มิถุนายน 2522)
- รู้จักกับสหภาพโซเวียต. (2517). กรุงเทพฯ: โพธิ์สามต้นการพิมพ์. (นิทรรศการรัสเซีย จัด
โดยชมรมประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร วันที่ 2 ถึง 6 มีนาคม
2517 ณ ห้องสมุด วศ. ประสานมิตร กรุงเทพฯ)
- ล้อแห่งธรรมจักรจะต้องหมุนต่อไป. (2516). กรุงเทพฯ: สหสยามพัฒนา.
- วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2544. (2544). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ.
- วารุณี โอสธารมย์. (2533). รายงานผลการวิจัย เรื่อง พัฒนาการการอุดมศึกษาในประเทศไทย
ไทย : การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและ
อนาคต. กรุงเทพฯ: Text & Journal Publication. (โครงการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะ
ยาว ทบวงมหาวิทยาลัย)
- วิทยา สีหบุตร. (2535). บทบาททางการเมืองของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ.
2513-2524. ปรินญาณิพนธ์ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิทยาลัยวิชาการศึกษา. (2513). พระนคร: สมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2553). สารอธิการบดี สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรม
ราชชนกและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 18
กุมภาพันธ์ 2558, จาก [http://swu60.swu.ac.th/home/Default.aspx?tabid=3307
&articleType=ArticleView&articleId=146](http://swu60.swu.ac.th/home/Default.aspx?tabid=3307&articleType=ArticleView&articleId=146)
- ศรีบุญ เทพสงเคราะห์. (2557). “ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในระบอบใหม่ พ.ศ. 2478-
2494: ที่มา แบบแผน และการปรับตัวของสถาบันกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ.” ใน: สุธา
ชัย ยิ้มประเสริฐ และ ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร, บรรณาธิการ. จาก 100 ปี ร.ศ.130 ถึง

- 80 ปี ประชาธิปไตย. หน้า 106-154. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา.
 ศิษย์เก่ารุ่นหก. (2511, กันยายน). “ขอให้ก้าวไปสู่ความเป็นมหาวิทยาลัย.” *การศึกษา* ปีที่ 3 ฉบับที่ 4, หน้า 64-65.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.
 สยามรัฐ (2514, 9 มีนาคม); (2516, 2 กรกฎาคม).
- สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2492-2522*. (2545).
 กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 สำนักราชเลขาธิการ. (2513). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2511 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2512*. พระนคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- (2516). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2514 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2515*. [กรุงเทพฯ]: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- (2517). *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2515 จนถึงเดือนพฤศจิกายน 2516*. [กรุงเทพฯ]: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- สี่ทศวรรษมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2532*. (2532). กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สี่สิบสองปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 28 เมษายน 2534*. (2534). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาคร ช่วยประสิทธิ์. (2555). *รู้อดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสำนักพิมพ์ สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2551). *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
 สุนนชาติ สวัสดิ์กุล, หม่อมราชวงศ์. (2500, 23 ตุลาคม). “บันทึกเรื่องนิสิตนักศึกษาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2500.” *มหาวิทยาลัย ฉบับนิยมหาราชานุสรณ์*. หน้า 2-8.
- หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (หอ.มศว.). 2.2 พิธีพระราชทานปริญญาบัตร กล้องที่ 1
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (หอช.). (2) ศธ.15.11.1/9 ขอพระราชทานชื่อโรงเรียนฝึกหัดครูประสานมิตร (19-21 เม.ย. 2493).
- *ก/ป3/2516/1* วารสารของขบวนการกู้ชาติไทยในสวีเดนลงบทความหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ.

- ก/ป7/2515/15 นิสิตและนักศึกษา : นักศึกษาเรียกร้องให้ยกฐานะวิทยาลัย
วิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย.
- ก/ป7/2515/17 นิสิตและนักศึกษา: การรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นและกระ
ส่งเสริมให้ใช้สินค้าไทย.
- ก/ป7/2516/12 นักศึกษาและกลุ่มพลังต่างๆ : การยกฐานะวิทยาลัยวิชาการ
ศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย.
- ก/ป7/2516/13 นักศึกษาและกลุ่มพลังต่างๆ: คำสั่งควบคุมการอภิปรายใน
มหาวิทยาลัย.
- ก/ป7/2516/17 เหตุการณ์ไม่สงบเนื่องจากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ :
รายงานข่าวและภาพจากหนังสือพิมพ์รายวันที่เก็บทั้งฉบับ.
- ก/ป8/2513/10 การยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยและยกฐานะ
วิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย.
- ก/ป8/2514/3 การอุดมศึกษา.
- สบ.5.11.6/48 ขอเชิญประชุมสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ครั้งที่ 2/2511
(พ.ศ. 2511).